

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Національний еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді**

Всеукраїнський форум

«РАННІЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ— ПРАВО КОЖНОГО»

Збірник матеріалів

09 червня 2021 р.

м. Київ

*Всеукраїнський форум
“Ранній розвиток дитини — право кожного”*

УДК 376-056.45
ББК 74.00

*Рекомендовано до друку засіданням педагогічної ради
Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді
(Протокол № 2 від 28 травня 2021 року)*

Ранній розвиток дитини — право кожного: зб. матеріалів
*Всеукраїнського форуму (м. Київ, 09 червня 2021 р.) / Міністерство освіти і науки
України, Національний еколого-натуралістичний центр. - К.: НЕНЦ,
2021. - 132 с.*

У збірнику представлені матеріали учасників Всеукраїнського форуму “Ранній розвиток дитини — право кожного”.

На Форумі були розглянуті наступні питання: ранній розвиток, раннє навчання, інклюзивна освіта, сучасні авторські методики, посібники та розвиваючі ігри тощо.

Збірник розрахований на вчителів-практиків закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, шкіл раннього розвитку різних форм власності, науковців, викладачів закладів вищої освіти.

Матеріали збірника відтворено з авторських оригіналів, поданих до оргкомітету конференції. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори методичних розробок.

УДК 376-056.45
ББК 74.00

НЕНЦ, 2021

ЗМІСТ

Сенсорний розвиток дітей раннього віку.....	5
Козир Марина Іванівна	
Використання елементів кінезіології в ігровій діяльності дітей дошкільного віку, що мають порушення мовлення.....	11
Строкалістова Оксана Олексіївна	
Конспект заняття з дітьми старшого дошкільного віку з елементами кінезіологічних ігор. Ой, весела в нас зима!.....	12
Форми і методи екологічного виховання дітей дошкільного віку на гуртку «Природа рідного краю».....	18
Катрич Ірина Сергіївна	
« Ранній розвиток».....	26
Козинець Ірина Іванівна	
Конспекти заняття з розвитку мовлення дітей раннього дошкільного віку.....	34
Загоруйко Тетяна Юріївна	
Вивчення впливу світла, тепла, води на розвиток кімнатних рослин.....	40
Солодка Ніна Миколаївна	
Музейна педагогіка – одна із стежинок на шляху раннього розвитку дошкільників.....	46
Джежер-Личова Світлана Миколаївна	
«Сенсорний розвиток за методикою м.монтессорі, як впевнений крок до формування креативного мислення у дошкільників».....	61
Фесенко Олена Вячеславівна	
Любов до рідної природи – важливий аспект виховання всебічно розвиненої особистості.....	68
Ярошенко Ольга Іванівна	
Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу позашкільної освіти.....	74
Кузьмінська Валентина Василівна Заслонкіна Ольга Петрівна	
Формування екологічної свідомості у дошкільнят.....	81
Рудницька Катерина Костянтинівна	
Використання інтерактивних методів з вивчення фруктів та ягід на гуртку юні садівники серед юннатів молодшого шкільного віку.....	87
Андрусь Ганна Миколаївна	

Формування екологічних компетентностей дошкільнят на заняттях гуртків	
«природознавство для дошкільників»	97
Кульчицька Ольга Іванівна	
Втерковська Ірина Дмитрівна	
Віршовані ігри для дитячого	
розвитку.....	102
Марія Кирик	
Развитие межполушарного взаимодействия у детей.....	109
Трумпикас-Кузьменко Марина Владосівна	

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Козир Марина Іванівна

Куп'янський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №10 комбінованого типу Куп'янської міської ради Харківської області

*Допоможи мені це зробити самому...
М. Монтессорі*

Ранній вік дитини – це надзвичайний період у її розвитку, що відрізняється низкою особливостей. Саме цей період важливий для вдосконалення діяльності органів чуття, для накопичення уявлень про навколишній світ, розпізнавання творчих здібностей малюка. Для сприйняття навколишньої дійсності важливу роль відіграють аналізатори. Тому дорослі повинні створити всі умови для їх вдосконалення та розвитку.

Але сучасний ритм життя дорослої людини не завжди дозволяє приділяти достатньо кількості часу своїй дитині. Не кожен із батьків має достатній рівень знань в області розвитку малюка, методик його виховання та навчання. У наш непростий час батькам набагато легше ввімкнути дитині телевизор або комп'ютер і зайнятися своїми справами, ніж погратися з нею, погуляти (взяти участь у її іграх, а не посидіти на лаві) дати можливість для пізнання такого складного, проте прекрасного світу, який її оточує.

Одним із провідних місць у теперішній педагогіці виходить необхідність просто навчити дитину чогось, а й допомогти їй навчитися вчитися, робити щось самостійно, без допомоги дорослого. Актуальними на сучасному етапі розвитку нашого суспільства – є слова італійського педагога Марії Монтессорі: «Допоможи мені зробити це самому».

Працюючи вихователем з дітьми раннього віку, в своїй практиці приділила увагу сенсорному розвитку дитини. Здатність сприймання навколишнього світу та формування уявлень, про зовнішні ознаки предметів: їх форму, величину, колір положення в просторі, а також аромати і смакові якості тощо. Значення сенсорного виховання в ранньому віці важко переоцінити. Саме цей вік найбільш сензитивний для вдосконалення діяльності органів чуття, накопичення уявлень про навколишній світ.

Видатні зарубіжні вчені в галузі дошкільної педагогіки (Ф.Фребель, М.Монтессорі, С.Русова) а також відомі представники вітчизняної дошкільної педагогіки та психології (Є.І.Тихеева, А.П.Усова, О.В.Запорожець та інші) справедливо вважали, що сенсорне виховання, спрямоване на забезпечення повноцінного сенсорного розвитку, є однією з базових компетентності дитини раннього віку.

На чому заснована дидактика? Саме на сенсорному вихованні. Пам'ятаючи, про золоте правило дидактики: «Усе, що тільки можна, надавати для сприйняття відчуттями: видиме – для сприйняття зором; те що можна чути, - слухом; запахи - нюхом; що має смак – смаком; що підлягає сприйняттю дотиком – дотиком».

Уже з раннього віку діти стикаються з різноманітністю форм, кольорів та інших властивостей, зокрема іграшок і предметів домашнього вжитку.

Малюкам цікаво, все, кожна дрібниця має для них величезне значення. Олівець залишає сліди на папері – хіба це не диво? З неба ллється вода - фантастика! Зростаючи, діти перетворюються з глядачів на дослідників. Їм до всього треба доторкнутися, все спробувати, все відчути, що їх оточує. Сенсорне дослідження світу характерне саме для дошкільнят. Для підтримання інтересу малечі до нової інформації вирішальними є активізація та розвиток усіх сенсорних каналів. Адже повноцінна діяльність органів чуття дає малечі змогу в усій повноті сприймати те, що відбувається навколо, помічати найменші зміни та закономірності. Завдяки розвитку чуттєвої сфери кожна дитина має змогу дивитися і бачити, торкатися і відчувати, слухати і чути, адекватно сприймати навколишній світ та діяти в ньому. Нерідко можна побачити таку картину: у малюка багато іграшок, але він не грається ними. Причин цьому багато. Найголовніша – іграшки вже себе вичерпали. Елемент новизни зник, а саме він приваблює дитину в першу чергу. Готова іграшка не може дати тривале інтелектуальне навантаження для розуму.

Прагнучи допомогти дитині активно пізнавати світ і формувати гармонійну особистість я використовую у своїй практиці методику М.Монтессорі, а сутність її дуже проста: виховання повинне бути індивідуальним і спиратися на спостереження за дитиною. Жодного тиску, втручання, покарання. Воля малечі може обмежуватися лише інтересами колективу. Саме ця методика належить до системи вільного виховання і демонструє, як у практиці роботи з маленькими дітьми можна застосовувати принцип свободи та як у відповідь у дитячому колективі виникає позитивна дисципліна. Користуючись свободою вибору, малюк розкриває власну індивідуальність; завдяки свободі повторення і свободі часу формує вміння і навички. Через цікаву і привабливу для себе діяльність, яку дитина обирає самостійно, вона постійно, навіть не усвідомлюючи цього, вдосконалює себе, розвиваючись фізично, емоційно, інтелектуально. Свобода вибору діяльності є важливою для всіх дітей.

Спеціально розроблені Монтессорі – матеріали виготовляють(у промислових обсягах) переважно в Нідерландах, а я продемонструю вам посібники, які створено власноруч. До речі, у Монтессорі – методиці можна використовувати все, що є під руками, відповідно, вона не вимагає великих матеріальних затрат. Зі звичайного фетру і нашитих фігурок тварин можна виготовити сенсорні килимки.

Вони дуже зручні у використанні, мають особливість складатися і займають мінімум місця для зберігання, та розкладаються в об'ємну папку, що містить в собі різноманітні кишеньки, віконечка, папки – ширмочки, дверцята – застібки. А тим самим ми тренуємо пальці рук маленької дитини, що дає можливість покращити не лише рухові можливості дитини, а й розвиток психічних та мовленнєвих навичок. У свою чергу, формуванню рухів руки тісно пов'язане з розвитком рухового аналізаторів і зорового сприймання, різних видів чутливості, просторового орієнтування, координації рухів тощо. Дитина, в якій добре розвинуте дрібна моторика, буде вміло логічно мислити, матиме достатньо розвинуті пам'ять, увагу, зв'язне мовлення.

Завдання, що розв'язуються під час роботи з сенсорними килимками:

- Підвищення чутливості аналізаторів дітей (слухового, зорового, тактильного, кінестичного)
- Розвиток дрібної моторики, координації рухів, тактильної чутливості, творчого і просторового мислення, фантазії, навичок сортування та класифікації, посидючості, терпіння;
- Розширення словникового запасу, формування здатності активно й доречно використовувати нові слова (шорсткий, застібни, зашнуруй, гудзик, липучки тощо)
- Сприяти набуттю математичної компетентності – навичок лічби, групування, сортування, вимірювання, що веде до формування в дітей системи перцептивних дій як основи інтелектуальної діяльності;
- Розвиток інтересу до пізнання шляхом експериментування з різними матеріалами;
- Надання малюкам допомоги в керуванні своїми емоціями, подолання страхів;
- Забезпечення широких можливостей для творчої гри;
- Розвивати вміння самостійно розглядати ілюстрації до знайомих казок, вчити повторювати прості вислови, знаходити персонажів твору, виконувати відповідні рухи, жести в ході розігрування українських народних казок;
- Обстеження предметів на дотик, за допомогою зору, слуху, формування вмінь розрізняти предмети та об'єкти за зовнішніми ознаками (формою, кольором, розміром), їх діями, сприйняття набуттю різних сенсорних вражень.

Варіанти запропонованих дидактичних ігор:

« Посади ріпку»

Мета: розвиток дрібної моторики пальців рук, закріплення назв овочів

« Хто за ким»

Мета: розвивати просторові поняття, вчити називати свійських та диких тварин , вправляти у їх звуконаслідуванні.

« Назви і покажи тваринку»

Мета: розвивати активний словник словами назвами тварин, вводити узагальнююче слово « тварини».

« Де заховався колобок»

Мета: розвивати орієнтацію в просторі.

« Хто в будиночку живе»

Мета: закріплення назв тварин, кольори їх забарвлення шкіри.

« Відкрий віконечко», «Ввімкни праску», «Застібни гудзик» -

Мета: розвивати зорово – моторну координацію та вміння застібати та розстібати гудзики, застібки.

« Куди поїхала машина»

Мета: розвивати напрямки « вперед – назад», « вгору – вниз»

« Коли можна переходити дорогу»

Мета: підводити до розуміння елементарних знань про правила дорожнього руху: транспорт їде по дорозі, пішоходи ходять по тротуару, переходити вулицю можна тільки по пішому переході на зелене світло світлофора, тримаючись за дорослого.

« Погаси пожежу»

Мета: закріпити поняття дітей про те, що не можна гратися сірниками, пояснювати, до яких наслідків можуть призвести дії з ними.

« Знайди що небезпечно»

Мета: вчити безпечної поведінки в побуті з гострими чи дрібними предметами, хімічними препаратами та ліками.

«Зашнуруй ботинки для Аринки»

Мета: розвивати дрібну моторику пальців рук, вчити працювати з отворами, крізь які треба пропускати шнур з великими наконечниками.

Яскраве зображення сенсорних килимків може слугувати додатковим діагностичним матеріалом для фахівців, що працюють як з дітьми із типовим розвитком, так і з малятами, що мають особливі освітні потреби.

Запропонувавши малюку такий сенсорний килимок вже на першій зустрічі, можна отримати чимало інформації про рівень його розвитку, обсяг знань та вмінь, а також про його захоплення, інтереси, налагодити контакт з вихованцем.

У роботі з дітьми сенсорні килимки є ефективним корекційно – розвивальним інструментом, адже їхній зміст доступний і зрозумілий малюкам, ігри та завдання, які вони виконують, роблять традиційні прийоми більш цікавими, сприяють соціальній адаптації вихованців.

Звісно, це не всі можливі сенсорні посібники для дітей раннього віку, проте педагогам і батькам вони можуть дати ідеї для пошуку нових методичних матеріалів.

Таким чином, своєчасне сенсорне виховання на даному етапі - головна умова пізнавального розвитку, емоційної чуйності, здатності сприймати красу і гармонійного світу.

Використання елементів кінезіології в ігровій діяльності дітей дошкільного віку, що мають порушення мовлення

*Строкалістова Оксана Олексіївна
Вчитель-логопед*

*Куп'янський заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) №10 комбінованого типу
Куп'янської міської ради Харківської області
м. Куп'янськ, Харківська область, Україна*

У теперішній час, якщо говорити про показники фізичного та психічного здоров'я дітей, можна спостерігати стійку тенденцію їх погіршення. Не секрет, що саме дошкільне дитинство – один з найважливіших етапів у житті дитини. І саме в закладі дошкільної освіти вона отримує один із перших досвідів взаємодії з іншими людьми, намагається знайти своє місце серед них, вчиться жити у злагоді з самою собою та оточуючими і отримує перші елементарні знання. Але не завжди цей досвід є позитивним і він тягне за собою порушення у різних сферах розвитку.

Багато дошкільнят мають затримку чи порушення психічних функцій, а це і пам'ять, і мислення, і увага, і мовлення.

У зв'язку з цим можна сказати, що перспективним засобом роботи з дітьми, особливо які мають «особливі потреби» в навчанні, є застосування нетрадиційних методів впливу, які направлені на активізацію всіх мозкових структур. Отже, для розв'язання поставленої проблеми, в закладах дошкільної освіти педагоги, вчителя-логопеди, психологи останнім часом здебільшого використовують нейропсихологічні методи. Нейропсихологія дозволяє побудувати грамотну стратегію, виявити причину порушення та надати допомогу у формуванні базових функцій для подальшого навчання дитини.

Для дітей дошкільного віку ігри мають унікальне значення: гра для них цілий всесвіт. Це і навчання, і праця, і розвага, і одна з форм виховання та способів соціалізації. Розвиток дитини в грі необмежений, створений нею за своїми правилами та вподобаннями, залежно від власних потреб і бажань. У той же час у дорослих з'являється можливість поринути у світ дитини, беручи активну участь у грі, що дозволяє створювати умови для пізнання дитиною середовища її існування та виправлення особливостей її розвитку чи корекції наявних мовленнєвих порушень. У цьому відношенні хотілося б звернути увагу на педагогічну (освітню) кінезіологію, як оздоровче технологічне направлення, яке позитивно впливає на розвиток інтелектуальних здібностей та укріплює здоров'я через певні рухові вправи, спрямовані на розвиток міжкульової взаємодії. Самі ж вправи легко подати в

ігровій формі та адаптувати у різних видах ігор. Які саме варіанти ігор можна використовувати під час заняття? Ось невеликий перелік ігор:

- дзеркальне малювання;
- кулак – ребро – долонь;
- вухо – ніс;
- працюй двома руками;
- прочитай та покажи;
- балансири.

І цей перелік можна продовжувати безмежно. Кілька варіантів використання кінезіологічних ігор представлено в конспекті заняття з розвитку мовлення.

Конспект заняття з дітьми старшого дошкільного віку з елементами кінезіологічних ігор Ой, весела в нас зима!

Мета: продовжувати розширювати уявлення дошкільників про зиму та її ознаки в навколишньому середовищі; вчити вживати зменшувально-пестливі форми іменників, продовжувати реагувати на умовно-символічних зображення, узгоджувати слова в реченні у роді, числі, відмінку; формувати граматичну правильність мови; стимулювати дітей до відповіді поширеними реченнями та використовувати у мові поширенні речення з прийменниками; закріплювати вміння дітей правильно вимовляти звук [з], [з']; збагачувати словниковий запас за темою; розвивати фонематичний слух, мовленнєве дихання, артикуляційну, дрібну та загальну моторику, увагу, уяву, пам'ять та мислення; виховувати цікавість до зимової пори року, бажання допомагати тваринам взимку, інтерес до занять.

Матеріали та обладнання: паперові вагончики із зображенням зимових явищ, потяг (імітація потягу зі стільчиків), аудіо запис звуку потягу та веселої музики до фізхвилинки, картки до ігор «Зимові картинки у рухах», «Де сніжинка?», «Прикрась ялинку», фломастери або олівці, муляж ялинки та паперові кульку, муляжі сніжок, паперові сніжинки підвішені на палиці для дихальної вправи, торбинка, іграшкові звірі, пакет з подарунком.

Хід заняття:

І. Вступна частина.

Вчитель-логопед:

Зустрічає дитсадок

Рано-рано всіх діток

На малят чекають

Радо їх вітають

Вчитель-логопед: Малята. хіба після такого привітання у людей може бути поганий настрій? Який тепер настрій у Вас?

Відповіді дітей (радісний, теплий, веселий).

Вчитель-логопед: Малята, ви вже помітили, що у нас в групі багато гостей. В Україні здавна існувало прислів'я: «Гості в домі – в домі радість»

Давайте і ми привітаємось із нашими гостями і посміхнемось їм.

Вчитель-логопед:

Дорога біла стелиться і краю їй нема.
Сніжок мете метелиця. Чекає нас зима.
Ми вирушимо потягом, зберемося за мить,
Але спочатку, дітоньки, вагончики зберіть.

Дидактична гра «Логічний потяг»

Вчитель-логопед: У нас є потяг, а до нього потрібно причепити вагончики. Кожен вагончик має свою картинку. Вагончики повинні з'єднуватися між собою (*мати логічний зв'язок*). Потяг наш називається «Зима». А зима яка?

Діти. Холодна, снігова. (*Ставлять вагончик із зображенням сніжинки.*)

Вчитель-логопед: А сніг який?

Діти. Білий, скрипучий, іскристий.

Вчитель-логопед: А що ще буває холодним, білим?

Діти. Морозиво. (*Ставлять вагончик із зображенням морозива.*)

Вчитель-логопед: Ви подивіться, який у нас потяг. Як ви гадаєте до кого ми сьогодні вирушимо в гості? (Припущення дітей) Ви праві малята, до Зими та її зимового лісу, вона запросила нас на свою галявину. Але це ще не все, моя знайома дівчинка Ліза дуже просила віддати лісовим звірятам ось цей подарунок. Займайте місця і рушаймо.

(Діти сідають на стільці.)

II. Основна частина.

Звучить аудіозапис руху потягу. Коли потяг зупинився, логопед звертає увагу, що це перша зупинка.

Вчитель-логопед: В нас перша зупинка, яка називається «Зимові пригоди». Ми зробимо гімнастику для язичка і розповімо, що буває взимку.

Артикуляційна вправа «Зимові розваги язичка»:

«Лопатка»

Ти послухай, ось яка

Сталася пригода в Язика:

Вийшов ранком на поріг,

А навколо – білий сніг,

Треба сніг повідкидати, швидко він узяв лопату.

«Парканчик»

Став язик прудким мов зайчик

Переплигнув він парканчик.

«Конячка»

На конячці прокотився

І на сніжку обернувся.

«Гірка»

Бачить гірка – снігова
Вітер з неї повіва
З гірки з'їхав на санчатах.

«Голочка»

Трішки змерз, вернувся в хату
Гарно, тепло у хатині
Зараз я перепочину.

«Самовар»

Самовар його чекає

«Чашка»

В чашку чаю наливає
Щоб гарячий чай попити
Треба його остудити.

«Смачне варення»

Ой, яке смачне варення
Є й цукерочки у мене.

Дуже гарно язичкові:
Він веселий і здоровий
Пісеньку свою чудову
Заспівати він готовий:

Пя-пя-пя.

Дуже важливо розпочати
Одразу звуки вимовляти.

Ми роботу язика

Пропонуємо таку:

Ма-ма-ма – у нас вже зима.

Ла-ла-ла – снігу намела.

Ки-ки-ки – сядемо на санки.

Ик-ик-ик – зліпили сніговик.

Жі-жі-жі – з гірки їдуть лижі.

Вчитель-логопед: Діти, які ви уважні і старанні, молодці. Час їхати далі.

Потяг під музику їде далі.

Вчитель-логопед: Ось наш потяг прибув до наступної зупинки «Зимові картинки». Погляньте, які картинки приготувала для нас зима, з ними ми і пограємо.

Кінезіологічна вправа «Зимові картинки у рухах»

Вчитель-логопед називає картинку, а діти повинні показати жест руками відповідно до схеми. (Додаток 1)

Вчитель-логопед: Малята, на нас чекають нові зимові пригоди. (Потяг під музику їде далі)

Ось ми і приїхали на зимову галявину. Погляньте, що я тут знайшла?
(Сніжинку) Виходьте на галявину і знайдіть картинки зі сніжинками.

Діти беруть розкладені на килимку картки з зображенням сніжинок.

Дидактична гра «Де сніжинка?»

Дитина дивиться на картку з зображенням сніжинки та складає речення з прийменниками «під», «на», «за».

Наприклад: «Сніжинка лежить на гілочці», «Сніжинка лежить під ялинкою», «Сніжинка лежить за сніговиком» тощо. (Додаток 2)

Вчитель-логопед: Молодці малята. А тепер час сніжинкам політати.

Дихальна вправа «Сніжиночки»

Дітям роздають паперові сніжинки підвішені ниткою до палички.

Вчитель-логопед промовляє вірш:

На полянку, на лужок

Тихо падає сніжок.

І летять сніжинки

Білі, як пушинки!..

Вдихнути глибоко носом, губи витягнути трубочкою і дмухати на сніжинку.

Вчитель-логопед: Ви так гарно дмухали на сніжинки, що їх налетіло багато і зима для нас наліпила сніжок, щоб ми могли весело пограти ними.

Мовна гра «Один — багато»

Вчитель-логопед: Діти, пригадайте, який найулюбленіший звук у зими? ([з], [з'])

Давайте пограємо у сніжки, називаючи слова із цим звуком. Я буду кидати сніжку комусь із вас, називаючи предмет коли він один, а той у кого сніжка, поверне її і назве цей предмет коли його багато.

Зима — зими,

заець — зайці,

мороз — морози,

віз — вози,

завод — заводи,

гарбуз — гарбузи,

зірка — зірки.

Вчитель-логопед: Ми пограли зі сніжками, що наші пальчики змерзли, їх потрібно зігріти.

Фізкультхвилинка

Зайчик Скік і зайчик Скок

На морозі гріли лапки.

На «раз» – вгору піднімали

На «два» – швидко опускали.

Вже передні лапки теплі,

Але задні – геть замерзлі.

Будем зайців зігрівати,

Разом з ними присідати:

«Раз»- присіли, на «два» – встали.

Вже і задні теплі стали.

Ну а хвостик? Ой-ой- ой.

Геть холодний куцик той!

«Раз» – покрутимо хвостом,

«Два» – покрутимо хвостом.

Хвостик добре зігрівали,

Тоді зайчикам сказали:

Так стрибали ми і грілись,

Що геть зовсім не втомились.

Вчитель-логопед: Діти, а зайченята залишили ось таку торбинку, поглянемо, що в ній, дістаньте кожний по одному предмету.

Діти дістають з торбинки іграшки тварин.

Вчитель-логопед: Хто це? (Звірі) Які це звірі? (Дикі) Чому їх так називають? Правильно, вони живуть в лісі, а не з людьми. Кожна тваринка має дитинчат, пригадайте і назвіть їх.

Мовна гра «Назвіть дитинчат»

У кожної дитини іграшка тварини, діти по черзі називають дитинчат своєї тварини.

У зайчихи...(зайченята)

У вовчиці...(вовченята)

У ведмедиці...(ведмежата)

У білки.....(білченята)

У лисички...(лисенята)

У мами їжачихи...(їжата) тощо.

Вчитель-логопед: Скажіть, яке улюблене свято приносить нам зима? (Новий рік) Так, справді, це Новий рік. Ось наші звірята просять для своїх діток допомогти влаштувати свято і нарядити ялиночку.

Кінезіологічна гра «Прикрась ялинку»

Вчитель-логопед: Ми вже знаємо, що найулюбленіший звук у зими – це [з], [з']. Вам потрібно знайти кульки на яких зображені слова з цими звуками та поєднати їх з ялинкою. Для цього візьмете олівці відразу у дві руки та проведете від потрібної кульки по доріжці до ялинки. (Додаток 3)

Вчитель-логопед просить дітей назвати кульки з якими картинками діти повісили на ялинку і сама вішає кульки з цими картинками на муляж ялинки. (Додаток 4)

Вчитель-логопед: Яка гарна вийшла в нас ялинка. Тепер і у лісових звірят буде справжній Новий рік. Мало не забули, нам потрібно передати для звірят подарунок. (Дістає з пакету диск). Що це діти? Як ви гадаєте, що там? Зараз перевіримо.

Вчитель-логопед включає диск.

Вчитель-логопед: Та це ж сама Лорі і вона запрошує усіх до гри.

Нейропсихологічна гра «Роби, як Ліза»

<https://www.youtube.com/watch?v=nWK56OV5CBQ>

На екрані відео з дівчинкою яка показує рухи, а діти повинні їх повторити.

Вчитель-логопед: Як було весело. А наш потяг вже засумував, час повертатися додому. Щоб зима відпустила нас в садочок, давайте пригадаємо зимові слова.

Дидактична гра «Підбери слова-родичі»

Вчитель-логопед називає слово, а діти підбирають «слова-родичі» до цього слова.

Сніг – сніговий, сніжок, сніжинка, Снігуронька, сніговик тощо;

Зима – зимувати, зимовий, зимушка;

Мороз – морозний, морозить, заморожений, морозець

Крига – крижаний, кригохід.

Вчитель-логопед: Тепер ми можемо їхати.

Діти сідають у потяг та повертаються до групи.

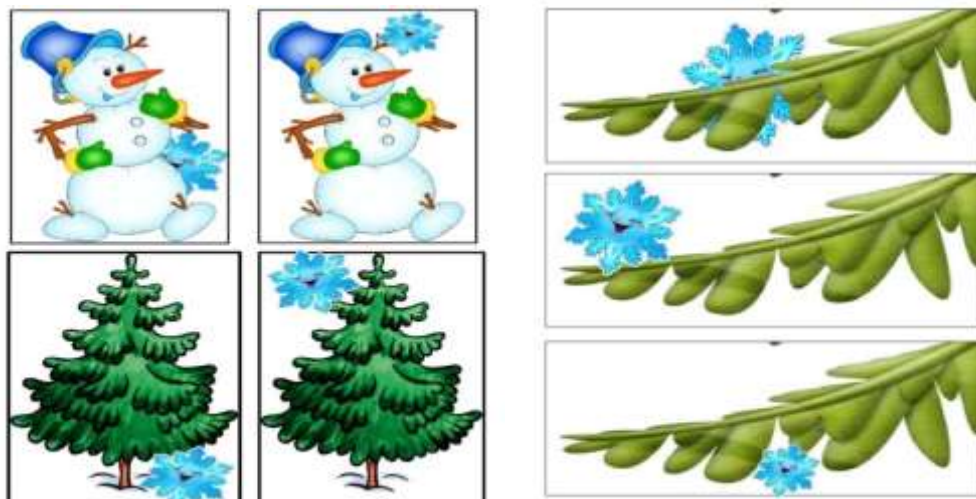
III. Заключна частина.

Вчитель-логопед: Де ми сьогодні подорожували? Чи легко було дістатися до зимової галявини? Яке завдання було важко виконати? Що сьогодні про зиму ви розкажете мамусі та татусю?

Додаток 1

Додаток 2

Форми і методи екологічного виховання дітей дошкільного віку на гуртку «Природа рідного краю»

*Катрич Ірина Сергіївна
Закарпатський обласний
еколого-натуралістичний центр*

Вступ

Природа – могутнє джерело пізнання , яке через спілкування розкриває людині свої таємниці й робить її більш чутливою до навколишнього світу.

Людина – частина природи, потяг до всього живого закладений у ній від самого народження, та чи не найяскравіше виявляється в дитячому віці.

Дошкільний вік – найважливіший етап у становленні екологічного світогляду людини, передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям.

Екологічні проблеми - це не тільки результат забруднення навколишнього середовища «плодами» господарської діяльності, але й наслідки дефіциту екологічної свідомості. Формування екологічної

свідомості, екологічної культури - це тривалий процес, який здійснюється протягом усього життя людини. Початком цього шляху є дошкільне дитинство.

Сучасні проблеми екологічного виховання дошкільників

Серед важливих проблем сучасності, що турбують людство, особливо виділяються екологічні. Увесь світ зіткнувся з глобальною екологічною кризою. Ця проблема потребує негайного вирішення. Тому серед багатьох напрямів навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку екологічна освіта набуває дедалі більшої актуальності.

Одним із шляхів формування екологічної культури дітей дошкільного віку є звернення до надбань педагогічної спадщини видатного українського педагога, заслуженого учителя України В.О.Сухомлинського, до його досвіду у сфері екологічного виховання дітей.

В.О. Сухомлинський довів, що природа сама собою не виховує, виховує лише активна взаємодія дитини з нею. Тому екологічне виховання та екологічна культура тісно пов'язані з природоохоронною діяльністю.

Великий педагог вважав, що самих екологічних знань з охорони навколишнього середовища, якщо вони не втілюються на практиці, недостатньо. Важливо, щоб вихованці брали участь у збереженні і збагаченні природи рідного краю, тільки у цьому разі у них сформуються необхідні уміння і навички, розвинеться відповідальне, бережне ставлення до навколишнього середовища.

Дошкільний вік характеризується підвищеною допитливістю в різних сферах, але особливий інтерес діти проявляють до природи. Тому екологічне виховання в дитячому садку займає важливе місце в розвитку пізнання навколишнього світу, виробленні гуманного ставлення до всього живого і формуванні усвідомленої поведінки у природному середовищі.

Метою екологічного виховання є:

- формування знань про природу, природні явища, рослинний і тваринний світ;
- розвиток естетичних почуттів: любові, поваги, бережливого ставлення по відношенню до світу природи;

- спонукання в дітях бажання доглядати за природою і тваринами, берегти і зберігати природні багатства.

Актуальність екологічного виховання

Формування гуманного ставлення до природи – основне завдання екологічного виховання, яка реалізується шляхом розвитку в дітях співчуття, співпереживання і співчуття до всіх живих істот на планеті. Людина – частина природи, але найчастіше саме вона робить згубний вплив на навколишній світ. Формування активної позиції «захисника і друга» світу природи є основою у вихованні екологічної культури дошкільників. Діти особливо вразливі і чуйні, тому активно включаються у всі заходи щодо захисту тих, хто цього потребує. Важливо показувати дітям, що люди займають більш сильну позицію по відношенню до світу природи (наприклад, рослини зів'януть без поливу, птаці взимку загинуть від холоду без годівлі).

Форми і методи екологічного виховання

Одним з основних видів навчання дошкільнят є дидактичні ігри з екологічного виховання. Завдяки грі дитина вчиться виділяти ознаки явищ і предметів, порівнювати їх і класифікувати. Діти засвоюють нову інформацію про природу, розвиваючи пам'ять і сприйняття, міркують про життя тварин і рослин, розвиваючи мислення і мову. Дидактичні ігри сприяють застосуванню отриманих знань для спільних ігор, удосконалюючи в дітях навички комунікації.

Найулюбленіша гра «Хто Я»

Велике значення в екологічному вихованні особистості займають екскурсії, завдяки яким діти знайомляться з різноманіттям природного світу і спостерігають за явищами природи. Екскурсії також важливі для накопичення знань про особливості природи рідного краю та орієнтування на місцевості: вміння знаходити взаємозв'язки в природі, спостерігати народні прикмети,

пророкувати наслідки діяльності людини, як сприятливою, так і негативною. Під час екскурсії діти вчаться взаємодіяти з навколишнім світом.

Серед різноманітних методів екологічного виховання дошкільників важливе місце слід відвести спостереженню. Його сутність полягає в чуттовому пізнанні природних об'єктів, у пізнанні їх через різні форми сприйняття зорове, слухове, тактильне, смакове, нюхові.

Вивчаючи тему «Гриби» я приносила дітям білого гриба, і сушені білі гриби. Так вони мали змогу відчути та порівняти запах свіжого гриба і сушеного.

Дуже важливу роль відіграють спостереження. Тому за дослідну роботу я вибрала тему «Город на підвіконні», де діти мали змогу спстерігати за ростом і розвитком рослин, а також:

1. Познайомились із культурними рослинами.
2. У дітей з'явився інтерес до дослідницької діяльності.
3. За допомогою дослідницької роботи діти визначили різноманіття посівного матеріалу.
4. Діти стали розуміти елементарні взаємозв'язки в природі (якщо рослину не поливати вона засохне тощо). В результаті практичної і дослідницької діяльності діти отримали необхідні знання для вирощування рослин.
5. У групі було створено «Город на підвіконні».
6. У дітей розширилися знання про овочі, зернові культури, квіти, вони називають усі овочі, їх форму та колір.
7. В процесі дослідів провели знайомство з художньою літературою, розглядали ілюстрації, проводили дидактичні ігри, бесіди.
8. Діти були залучені до самостійної діяльності при вирощуванні рослин, вони дуже активно брали участь у посіві насіння, поливі, підпушуванні ґрунту. У них сформувалось позитивне ставлення до своєї праці та праці

дорослих.

Можна виділити такі типи занять:

Первинно-ознайомлювальний тип. Найчастіше ці заняття присвячуються ознайомленню дітей з видами тварин, рослин, яких немає в найближчому оточенні, які не можна спостерігати в реальності. Головним компонентом таких занять стає наочність - демонстраційні посібники, література, ілюстрації, що дозволяють формувати у дітей чіткі і правильні уявлення.

Навчання на таких заняттях здійснюється через розгляд картин і бесіду, тобто першорядне значення набуває словесний метод екологічного виховання.

Комплексні заняття - це заняття, які в рамках однієї теми вирішують різні завдання і будуються на різних видах діяльності. Наприклад, вивчаючи тему «Рослини», вихованці уважно слухали новий матеріал, а потім для закріплення знань мали змогу скласти не складний пазл, а також розмальовували будову квіткової рослини. Комплексне заняття на цю тему може складатися з декількох частин.

**Основними завданнями екологічного виховання дітей
дошкільного віку є:**

Засвоєння дітьми провідних ідей, основних понять та наукових фактів, на базі яких визначається оптимальний вплив людини на природу відповідно до дії її законів. Стосовно дошкільного віку – це засвоєння систем знань про живу та неживу природу, які відображають основну залежність у природі – залежність організмів від умов існування. Розкриття дітям різнобічної цінності природи, як джерела матеріальних і духовних сил суспільства. У дошкільному віці – це засвоєння системи знань про значення рослин та тварин у природі та житті людини. Ознайомлюючи малят з будь-яким об'єктом чи явищем природи, педагог повинен розкрити у єдності цінність та доцільність його зовнішнього вигляду та властивостей. На основі цього у дітей виникає уявлення про те, що у природі немає нічого зайвого, що можна було б безболісно знищити.

**На прикладі «Ланцюга живлення» дуже легко пояснити дітям
важливість кожного живого організму нашої планети**

Висновки:

Екологічне виховання є складовою частиною всебічного і гармонійного розвитку особистості. Я хочу і надалі спрямовати свою діяльність на те, щоб виховувати в кожній дитині почуття особистої відповідальності за все живе на Землі.

Дитина приходить у дитячий садок. У неї ще не сформовані стійкі погляди, переконання, інтереси. Дитячий садок відкриває для цього неабиякі можливості, бо саме тут, в цьому віці, у дітей закладаються основи інтелекту, структура мислення, а природна допитливість дітей та щирий інтерес до оточення створюють надзвичайно сприятливі умови для формування екологічної свідомості.

«РАННІЙ РОЗВИТОК»

Козинець Ірина Іванівна

*Комунальний заклад «Панютинський
заклад дошкільної освіти (ясла-садок)
№2 «Веселка» Лозівської міської ради
Харківської області*

Ранній розвиток дитини-це не тільки читання і лічба. Це насамперед, розвиток основних психологічних процесів: уваги, уяви, пам'яті, логічного і просторового мислення, уміння аналізувати й узагальнювати.

Ранній розвиток-це необмежена фізична активність дитини, який сприяють спеціальні вправи та обладнання місця в приміщенні, що дозволяє малюку раніше і краще оволодіти своїм тілом, бути спритнішим, сильнішим, відчувати себе впевненіше. Спеціальне створене середовище, наповнене цікавими об'єктами, за якими дитина може розглядати і вивчати. Іграшки допомагають дітям розвивати найрізноманітніші тактильні, зорові, звукові відчуття.

В ранньому віці дитина потребує постійної присутності дорослого в творчому процесі. На третьому році життя у дитини розширюється потреби, змінюються види і форми діяльності, розвивається вольова сфера, елементи свідомості та самосвідомості, відбуваються зміни у спілкуванні з дорослими та дітьми. Інтенсивно розвивається тактильна та кінестетична чутливість дитини, координують рухи рук та очей. Завдяки цьому вона може всебічно обстежувати предмети, ознайомлюватися з їхніми властивостями (величиною, формою, кольором) і також швидко розвивається фонематичний слух (розрізнення шумів, голосів людей, звуків).

В ранньому віці дитина орієнтується у найближньому просторі, розрізняє напрямки, помічає зміни у розміщенні предметів. Однак обсяг і стійкість уваги дітей ще невеликі. Пізнання навколишнього світу відбувається у процесі предметної діяльності. Дітям потрібно створити розвивальне середовище, яке дасть змогу активно досліджувати не лише зовнішні властивості предметів, але й їхнє внутрішнє улаштування. Під впливом спілкування з дорослим розвивається почуття, що проявляються у ставленні дітей до певних осіб (прихильність, співчуття, апатія, антипатія). Дитина проявляє свої емоції негайно, яскраво, безпосередньо.

Обов'язком вихователя, що працює з дітьми раннього віку, є постійне піклування про організацію цікавих ігор, занять та активної діяльності дітей впродовж дня.

У період з двох до трьох років малюк вчиться бути самостійним. У цей період важливо не заважати йому, а заохочувати старанність і досягнення.

Я навчаю дітей якомога раніше здійснювати свій вибір. Під час планування своєї діяльності вправляю дітей в умінні користуватися свободою і довірою. Навчаю дітей до всіх оточуючих відноситись з повагою та шанобливим ставленням. В ранньому дитинстві формую у дітей культуру поведінки з усіма навколишніми предметами, навчаю самостійно планувати свою діяльність і досягати наміченої мети.

Існує багато методів, за допомогою яких можна організувати ранній розвиток дитини. Найпопулярніша методика раннього розвитку: методика Марії Монтесорі.

В своїй роботі я використовую методику Марії Монтесорі. Першою вимогою до вихователя, Монтесорі ставила—інтерес до спостережень.

Працюючи з дітьми I молодшої групи, я використовую методику виховання дітей за системою Марії Монтесорі. Проводжу з дітьми бесіди, в загальному колі, в яке ми збираємось щоранку на 10-15 хвилин. Подібні розмови сприяють розвитку мовлення. Виховуючі малят сприяють розвитку їхньої самостійності. Навчаю їх ходити без сторонньої допомоги та бігати; підійматися і спускатися сходами, підбирати речі, які впали, самостійно

вдягатися, роздягатися, вмиватися, користуватися рушником, чітко вимовляти слова й висловлювати свої бажання.

Як казала Марія Монтессорі «З молодого покоління ми повинні створити сильних людей, а сильними називаємо людей самостійних і вільних».

Система Монтессорі спрямована на різнобічний розвиток дитини. Марія Монтессорі до тонкощів продумала дидактичний матеріал на розвиток сенсоріки-відчуття, кольору, форми, велечини, дотику, смаку. Ігри за методикою Марії Монтессорі прості й ефективні вони спрямовані на роботу дитячих пальчиків. А розвиток дрібної моторики безпосередньо пов'язано з мовним та інтелектуальним розвитком дитини.

Я використовую ігри з прищіпками, кришечками із водою, з крупою, втулками, шнурівками, багато матеріалу на дотик та слух.

Сьогоднішня вимагає сучасного вихователя. Я намагаюся, щоб дитина була відкритою, виявляла свою справжню сутність, коли знайде роботу, яка її зацікавить. Це просліджується в самостійній діяльності дітей.

Впродовжуючи в практику роботи елементи досвіду, я використовую таку літературу, як «Методика раннього розвитку Марії Монтессорі», яка розвиває у дітей знання про тварин, звірів, рослин, поєднуючи методику видатних педагогів і психологів по навчанню та вихованню дітей дошкільного віку.

Проводячи з дітьми час в ігрових осередках, використовуючи такий матеріал: безіборди, шумові предмети, бросовий матеріал, лото, втулки, пірамідки, мозаїка та багато іншого.

Завдяки використанню методики Монтесорі до кінця року дитина орієнтується у найближчому просторі (кімнати, ігрового майданчику) розрізняє напрямки: догори, вниз, вперед, назад, помічає зміни у розміщенні предметів. Малята пізнають не лише близьких, а й інших людей, різні предмети, казки, вірші. Дитина вже вміє закріплювати у грі одні предмети та інші, бачити у лініях на папері та конструкціях з будівельного матеріалу зображення реальних предметів. За допомогою методики Монтесорі малята мають уявлення про колір, форму, величину предметів, розрізняють кольори, геометричні фігури, виявляють інтерес до місця розташування предметів (вгорі, внизу, за спиною).

Діти навчилися виявляти самостійність в обслуговуванні власних елементарних потреб, прагнути до спілкування, взаємодії, участі у спільних справах з найближчими людьми. Малята розрізняють і називають доступні

для сприйняття об'єкти та явища природи, емоційно реагують на красу природи, відтворюють окремі характерні звуки природи та рухи тварин, позитивно реагують на пропозицію допомогти з догляду за рослинами та тваринами. Завдяки ігровій діяльності з дітьми, малята вміють гратися на самоті, об'єднуватися з однолітками в ігри за особистими уподобаннями з допомогою дорослого, споруджують нескладні будівлі з будівельного матеріалу за зразком вихователя. Малята реагують, впізнають, називають різні види іграшок-ляльки, іграшки, що зображують звірів і птахів, геометричні фігури і втулки, мозаїка, кільця, палички, розбірні матрійки, пірамідки. Вони бережно ставляться до іграшок, дотримуються порядку в ігровому куточку. Також діти навчилися уважно слухати дорослого, розуміти його. Вміють розповідати по пам'яті добре знайомі невеличкі пісеньки, утішки, вірші, переказувати нескладні добре знайомі казки за допомогою дорослого. Малята вміють вітатися, прощатися, прохати, дякувати, вибачатися.

КОНСПЕКТИ ЗАНЯТТЯ

З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Загоруйко Тетяна Юріївна

*вихователь Куп'янського
дошкільного навчального закладу-
ясла-садок №4 комбінованого типу
Куп'янської міської ради
Харківської області*

Тема: Знайди маму

Мета: слухати і сприймати звертання дорослого до дітей; розуміти запитання дорослого; відповідати на запитання педагога окремими словами. Вчити дітей правильно називати свійських тварин та їх дитинчат. Формувати вміння утворювати пестливі слова: «кошенятко», «поросятко», «телятко» і т. д. Вчити відповідати на запитання вихователя сполученням слів у д/трі «Хто в будиночку живе?», вживаючи іменники в однині і множині. Формувати елементарні уявлення про людей (схожість батьків та дітей) та правила безпечної поведінки.

Розвивати вміння дітей діяти за словесною інструкцією дорослого.

Розвивати мовлення, мислення, увагу.

Виховувати доброзичливе ставлення до тварин.

Матеріали та обладнання: іграшки та картинки, що зображують свійських тварин та їх дитинчат, іграшковий будиночок, що зображує ферму.

Література: Богуш А. М., «Теорія та методика розвитку мовлення дітей раннього віку», 2004 р., ст.218-219.

Хід заняття

1. Організація дітей, ігровий прийом (на столі у вихователя будиночок - ферма, в якому розташовані іграшки, що зображують свійських тварин; на столі у дітей - картинки, із зображеннями свійських тварин).

- Діти, подивіться, хто в будиночку живе? (З будиночку по черзі з'являються іграшки).

- Так, це корова. Яка вона за розміром? У кого є така картинка? (діти розбирають іграшки відповідно до зображень на своїх картинках)

2. Мотивація діяльності дітей на занятті.

- Малята, у наших тварин сталася біда – загубились їхні дітки. І вони прийшли до вас з проханням допомогти їм знайти їхніх дитинчат. Допоможете їм?

3. Спільна ігрова діяльність дітей з педагогом (Д/гра «Чиї це дітки?»)

- Ой, хтось там ще біжить та й плаче, маму загубив.

(З'являється іграшка – телятко)

- Хто це? ... Так, теля.

- У кого його мама, як її називають?

(Так само з'являються і знаходять своїх мам інші тварини)

- Малята, подивіться на своїх тваринок і скажіть, які за розміром мами, а які їх діти?

- Чи може теля бути дитиною свині? Чому?

- На кого зі своїх батьків схожі ви?

(педагог підводить дітей до висновку: діти схожі на своїх батьків – мати чи батька)

4. Д/гра «Хто в будиночку живе?» (гра проводиться аналогічно грі «Що в мішечку?»)

- Хто живе в будиночку? (діти відповідають сполученням слів: «корова з телям», «свиня з порослям», «кінь з лошам» і т. д.)

5. Підсумок та аналіз заняття.

- Діти, чи всі тварини знайшли своїх діток? Хто їм допоміг?

- Що треба робити, щоб не загубитись?

- Де живуть домашні тварини?

- Малята, тварини просили мене подякувати вам і прощаються з вами. Якими словами ми попрощаємось з ними?

Тема: Сімейний телевізор

Мета: вчити дітей правильно називати предмети та дії з ними, відповідати на запитання педагога простим реченням, вчити будувати питальні речення простого типу зі словом «це»; розуміти запитання дорослого, діяти відповідно до інструкції педагога. Ввести нове слово «сім'я».

Розвивати мовлення, мислення, увагу.

Виховувати повагу, турботливе ставлення до рідних людей.

Матеріал: коробка або «чарівна торбинка», різні предмети, відповідно до основних занять членів сім'ї, демонстраційні картки типу «Що зайве?», картка з пересувною стрічкою («Телевізор сім'ї»).

Література: А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, «Теорія і методика дітей раннього віку», 2004 р.

Хід заняття

1. Організація дітей, ігровий прийом, проблемна ситуація.

Вихователь починає заняття з розповіді, яка містить проблемну ситуацію:

- Одного разу хлопчик Іванко залишився сам удома. Батьки йому наказали, виходячи з дому – гратися тільки своїми іграшками.

Запитання до дітей:

- Що наказали батьки хлопчику?

Вихователь продовжує розповідь далі:

- Хлопчик грався іграшками. Потім йому стало нудно. І він знайшов такий ящик (показує дітям). Йому стало цікаво, що в ньому. Хочете дізнатись, що ж знайшов у ящику Іванко?

2. Д/впр. «Так – ні».

Вихователь дає дітям підказку: «Цей предмет мамин». Запитайте про нього так, наприклад, «Це ложка?»

Діти роблять спроби сформулювати просте запитання типу «Це...?»

В ході гри педагог запитує дітей:

- Чий це предмет?

- Що мама (тато, бабуся, дідусь) ним робить?

Аналіз ситуації:

- Дітки, скажіть, чи правильно зробив хлопчик, граючись предметами тата, мами? Чому?

3. Спільна ігрова діяльність дітей з педагогом (Д/гра «Що зайве»)
(з демонстраційними картками)

Педагог показує дітям картки із зображенням трьох предметів (за діяльністю членів сім'ї), і просить назвати зайве, пояснити свій вибір.

4. Д/гра «Сімейний телевізор».

- Хлопчик погрався предметами тата, мами, бабусі. Не поклав їх на місце, у ящик. Потім включив сам телевізор і почав дивитися мультики.

- Давайте і ми їх подивимось.

Педагог, використовуючи телевізор, виготовлений з картону, показує дітям картинки, що відображують людей різного віку (кадри) та запитує малят:

- Кого побачив хлопчик у телевізорі?

- Як можна назвати всіх людей, які живуть разом?

Вводиться нове поняття: «сім'я»

- То про що дивився мультик хлопчик?

5. Узагальнююча бесіда. Підсумок заняття.

- Ось і повернулись батьки Іванка. Побачили вони розкидані свої речі.

- Як ви гадаєте, що вони сказали своєму сину?

- Чи можна дітям самим вмикати телевізор?

Тема: Ми спечемо колобок

Мета: продовжувати вчити дітей створювати предметну композицію з паперових частин, викладати її на аркуш; закріпити знання жовтого кольору, круглої форми.

Розвивати сюжетно – ігровий задум; викликати у малят почуття радості від цікавої діяльності.

Розвивати просторову орієнтацію, дрібну моторику рук;

Виховувати самостійність, акуратність, старанність, доброзичливість, товариськість, дбайливість, працелюбність, емоційність.

Матеріал: по піваркуша паперу з зображенням мисочки на кожну дитину, набір деталей «колобка» на кожну дитину, великий аркуш паперу з зображенням миски з колобком», велике і маленьке зображення казкового колобка, лоточки для роздаткового матеріалу, картина з зображенням сільського двору, хатки, дідуся та бабусі, пеньочка з прорізю, серветка чи маленький рушничок, піднос, кошик з випічкою.

Хід заняття

Вихователь пропонує дітям помандрувати до казки «Колобок».

Підводить дітей до картини, на якій зображені хата, пеньок. Бабуся та дідусь. Вихователь починає розмову з дітьми:

- Малята, подивіться, ми з вами потрапили до казки «Колобок». Розгляньте цю картину і скажіть, кого ви бачите на картинці?

Діти: Дідуся та бабусю.

- Біля чого стоять дідусь та бабуся?

Діти: Біля пеньочка.

- А кого не видно, кого ви не бачите? Чому на пеньку ніхто не сидить?

Діти: Не видно колобка.

- Дітки. Подивіться, бабуся та дідусь дуже зажурені. А невеселі вони тому, що не встигли спекти для вас колобка. Дідусь і бабуся дуже чекали вас до себе в гості. Готувалися. Прибирали, завітчали свою хатинку та двір. А спекти Колобка – вашого друга, не встигли. Дітки, а спробуємо допомогти бабусі та дідусю «спекти» колобка?

Вихователь запрошує дітей сісти за робочий стіл.

- Діти, подивіться, будь – ласка, на дошку. Що зображено на аркуші паперу? Так. Це велика глиняна миска. А хто в цій мисочці знаходиться? (Колобок). Якого він кольору? (Жовтого). Якої форми? (Круглої). Намалюйте пальчиком правої руки в повітрі круг. Молодці. А тепер, дітки, подивіться, як я зробила цього колобка.

- У мене є дві паперові деталі жовтого кольору. Ще в мене є одна намальована глиняна мисочка. Я візьму ці дві половинки. Покладу на мисочку, притулю щільно одну до одної, і в мене вийшов цілий круг жовтого кольору. Погляньте. Це я «спекла» колобка. Якого він кольору? (Жовтого). Якої форми? (Круглої). А куди я помістила колобка? (В мисочку).

Вихователь пропонує малятам самостійно виконати роботу. Після її виконання, вихователь просить дітей покласти свої «колобки» на піднос. Накриває їх рушничком.

- Коли хліб чи пиріжечки, чи булочки виймають з печі, вони гарячі. Наші «колобочки» теж, мабуть, гарячі. Перш, ніж віднесемо ми їх до бабусі, давайте їх постудимо – подмухаємо на рушничок. Діти дмухають на рушничок. Після цього вихователь дістає велике зображення колобка.

- Подивіться, які чудеса! У нас з'явився гарний, веселий колобок з веселими блакитними оченятами й рум'яними щічками. Ось його ми й «покотимо» до бабусі.

Вихователь пропонує дітям стати в коло.

Проводиться фізкультхвилинка «Колобок».

Випікаєм колобок

Колобок,

Випікаєм для діток,

Для діток.

Носиком понюхаєм

Пахне колобок!

Ротиком подмухаєм

На його бочок.

Котим, котим

Колобка, колобка

По травиці

До пенька, до пенька.

Ось стрибає

Колобок, колобок,

Щоб вмотитись

На пенюок, на пенюок.

Далі вихователь пропонує дітям поглянути на картину. На ній в прорізъ вставлено маленьке зображення колобка.

- Діти, погляньте. Ми «прикотили» Колобка в казку. Колобок вже сидить на пенюочку. Веселий, рум'яний, круглий, жовтий. І бабуся з дідусем теж повеселішали. Вони вам, дітки, дуже вдячні за допомогу. За те, що ви такі молодці, старенькі передали вам гостинці: круглі, рум'яні, пухкенькі, запашні булочки- пиріжечки. Прямо з печі. Дідусь і бабуся бажають вам, щоб ви росли веселими, здоровими, розумними, працелюбними, добрими, дбайливими. Куштуйте на здоров'я!

ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ СВІТЛА, ТЕПЛА, ВОДИ НА РОЗВИТОК КІМНАТНИХ РОСЛИН

*Ніна Солодка, керівник гуртків
Комунальний заклад
«Чернігівська обласна станція юних натуралістів»*

Рослинам для розвитку потрібні ґрунт, вода, тепло, світло і догляд людини. Поєднання цих компонентів забезпечує повноцінне зростання кімнатних рослин.

Вплив світла на розвиток кімнатних рослин.

Дослід 1. Чи реагують рослини на світло.

Мета: вивчення впливу світла на розвиток кімнатних рослин.

Обладнання: 2 горщики з укоріненими живцями кімнатних рослин.

Хід дослідів

Послідовність проведення: один горщик потрібно поставити на підвіконня з гарним освітленням, інший – в темне місце. Спостерігати один-два тижні. Потім горщики порівняти.

Очікувані результати:

В тому горщику, який стояв на сонці, листки та стебло насиченого зеленого кольору та м'ясисті, а в іншого – бліді та тонкі.

Висновок: сонячне світло необхідне для рослини.

Дослід 2. Рух листків до світла.

Мета: з'ясувати причини руху листків до світла та значення цього явища для рослин.

Обладнання: підібрати для досліду кімнатні рослини: бегонію, колеус, пеларгонію.

Хід досліду

1. Розмістімо горщики з кімнатними рослинами на підвіконні, де достатньо сонячного світла. Протягом кількох днів спостерігали за розташуванням листків у рослин. Запишіть спостереження у зошит.
2. Горщики з рослинами поверніть на 180° . Через деякий час зафіксуйте стан листків на рослинах. Поясніть побачене.
3. Через кілька днів ці самі рослини перенесемо на відстань 2-3 м від вікна. Спостерігатимемо за ними. Що ви помітили?
4. Визначимо кут нахилу рослини, коли вона стояла на вікні й на відстані 2 м від вікна. Поясніть, чому відрізняється кут нахилу.

Очікувані результати:

- стебла рослин, які стоять на підвіконні, тягнуться до джерела освітлення;
- після повертання горщика з рослиною на 180° листки знову повернуться до світла;

Висновок із досліду

Жива природа не може існувати без тепла, води, повітря і сонячного світла. Наявність світла є дуже важливою умовою для розвитку рослини. Навіть, якщо рослина знаходиться у теплі, має достатньо повітря і води, але не отримує світлової енергії, то вона через деякий час загине. Також за допомогою світлової енергії у листках відбувається процес газообміну, тобто поглинається вуглекислий газ і виділяється кисень у повітря. Тому листя рослини завжди повертається у той бік, звідкіля надходить світлова енергія.

Вплив тепла на розвиток кімнатних рослин.

Дослід 3. Чи потрібне рослинам тепло?

Мета: довести, що тепло – важлива умова для росту рослини.

Обладнання: 2 тарілки, гарбузове насіння.

Послідовність проведення: в тарілки наливаємо невелику кількість води. Викладаємо туди гарбузове насіння. Одну тарілку поставимо в тепле

освітлене місце, іншу - в освітлене прохолодне місце. Воду підливати за потребою. Спостерігаємо за змінами упродовж тижня.

Очікувані результати:

В тепломu місці насіння проросте швидше, в прохолодному повільніше.

Висновок: тепло необхідне рослинам. Воно сприяє швидшому розвитку рослин.

Оптимальна температура – найбільш сприятлива температура для певного виду рослини в певній стадії розвитку. Максимальна і мінімальна температури, що не порушують нормального розвитку рослин, обумовлюють межі температур, припустимі для їхнього вирощування. Зниження температури призводить до сповільнення всіх процесів, гальмуванням процесів утворення органічних речовин, дихання. Підвищення температури активізує ці процеси.

Педагог: В залежності від температурного режиму, кімнатні рослини вимагають теплі або прохолодні приміщення. В помірно-теплих приміщеннях температура коливається в межах 18-20°C, тут добре будуть розвиватися: антуріум, панданус, бегонія, сінінгія, розан китайський, клеродендрон, глоксинія. У таких місцях також добре ростуть пальми, котрі можна розмістити поближче до вікон.

У прохолодних приміщеннях з температурою повітря 14-16°C добре росте: азалія, олеандр, фуксія, пеларгонія, традесканція, плющ, циперус, аспідістра, хлорофітум, цикламен.

Хвороби кімнатних рослин, спричинені порушенням температурного режиму

- Листя звиваються, темніють і обпадають - занадто низька температура;
- Квітки швидко в'януть - занадто тепле повітря;
- Витягнуті стебла і листки при гарному освітленні взимку або на весні - занадто тепле повітря;
- Листя швидко жовтіє і обпадає - раптовий різкий стрибок температури;
- Краї в листків темніють, нижні листки в'януть і обпадають - занадто висока температура;

Значення води в житті кімнатних рослин

Педагог: Полив для рослин має таке ж значення, як питна вода для людини. Без достатньої кількості води, необхідні поживні речовини залишаються в ґрунті не розчиненими, тож рослини не тільки в'януть, але і голодують. Вода необхідна для всіх фізіологічних процесів: руху органічних сполук,

поглинання мінеральних речовин у вигляді ґрунтових розчинів.

Головне правило поливу рослин: поливати тільки тоді, коли просохне земля в горщику. Постійна надмірна вологість шкідлива – вона призводить до порушення нормального повітрообміну в ґрунті. Коренева система потребує постійного доступу кисню. При його нестачі чи надлишку вологи поступово відмирає коріння, жовтіє і опадає листя у рослин.

Потреба рослин у воді визначається їх специфічними особливостями: будовою надземних органів, потужністю кореневої системи. Наприклад, рослини з соковитими, м'ясистими листками (такі як агава, алое) потребують менше води, ніж рослини з великими листками, які іноді потрібно поливати двічі на день. Для цибулинних рослин шкідливий надлишок вологи. Найкраще поливати їх, направляючи струмінь води не на цибулину, а ближче до стінок горщика, або ж поливати з піддону.

Є рослини, які дуже чутливі до нестачі вологи. На надлишок вологи рослини реагують пожовтінням листя, в'яненням. У деяких рослин кінчики листя набувають коричневого відтінку, з'являється цвіль на квітках, опадають одночасно старі та молоді листки. Нестача води впливає на зупинку росту молодих пагонів, швидкого в'янення або опадання квіток.

Ознаки нестачі води

- Опускання листя, втрата пружності листя і пагонів.
- Рослини з м'яким, ніжним листям стають млявими і опускаються. Рослини з жорстким, шкірястим листям (фікус, лавр) засихають і обсіпаються.
- Квіти і бутони опадають або швидко в'януть.

Ознаки надлишку води

· Опускання листя, є м'які ділянки з ознаками гнилі.

Уповільнення росту

· Скручене, пожовкле листя, з коричневими кінчиками.

· Опадає як старе, так і молоде листя.

· Цвіль на квітах.

Є золоте правило поливу рослин - краще поливати менше, але частіше, ніж рідше і багато. Більшість рослин поливають влітку рясно, взимку - помірно. Основний полив краще проводити в першій половині дня. При кожному поливі рослині треба дати стільки води, щоб вода добре змочила всю земляну масу і вийшла на блюдце. Якщо на поверхні ґрунту видно пухирці повітря, полив повторюють доти, поки їх не стане. Поливати «щодня потроху» не рекомендується: у цьому випадку вода промочить тільки верхній шар землі, а корені, що знаходяться в нижній частині горщика, пересохнуть.

Поливати рослини треба водою кімнатної (18-24 °С) або трохи вищої температури. При низькій температурі коренева система малоактивна, тому

взимку занадто теплої води застосовувати не можна, щоб не викликати передчасного росту рослини. Влітку рослини поливають більш теплою водою (до 30-32 °С). Чим спекотніше в приміщенні, тим теплішою повинна бути вода для поливу і обприскування рослин. Полив холодною водою, особливо в теплому приміщенні, може викликати опадання листя.

Вправа на рефлексію «Корисне – шкідливе»

Для виконання вправи візьміть аркуш паперу (найкраще, якщо це буде чистий аркуш з використаних зошитів, або той, що використаний лише з одного боку). Розділити аркуш на дві колонки й напишіть у першій колонці «Що корисного для природи я роблю», у другій – «Що шкідливого для природи я роблю».

Що легше було написати: корисні для природи дії чи шкідливі? Чому?

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА – ОДНА ІЗ СТЕЖИНОК НА ШЛЯХУ РАНЬОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Світлана Миколаївна Джежер-Личова

*Комунальний заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) №1 «Малютко»*

Сватівської міської ради

Відомо, що вже у ранньому віці діти починають цікавитися предметним світом. Пізнання відбувається шляхом нагромадження чуттєвих вражень від речей, котрі оточують дитину. Радість пізнання й задоволення від споглядання є подібними явищами. Музей здатний збагатити дитину враженнями від нових, незнайомих предметів, які вона ніколи не бачила й немогла бачити у доступній їй дійсності. Це розвиває світогляд та уявлення про навколишній світ. В умовах систематичної роботи і методично правильної організації педагогічного процесу не тільки можливо, але і необхідно починати навчання музейному сприйняттю з раннього віку. При цьому неocenенно велика роль міні-музею у приміщенні дитячого садка, його величезні можливості для прилучення дітей до світу музейних цінностей.

Але чи справді потрібні музеї дошкільнятам, замислилася я? На це питання найкраще дає відповідь наука. З розвитком технологій і нейронауки ми знаємо значно більше, ніж раніше, відповідей на сакраментальне питання: «цікаво, що в тій маленькій голові робиться?» Автори книжки «Науковець у колиці» формулюють чудове порівняння на основі сучасних знань про немовлят: маленькі діти роблять те саме, що науковці всіх сфер. Вони перебувають у безперервному пошуку: 1) висувають теорію — 2) тестують її — 3) роблять висновки. Ідея, що людина народжується «табула раса» і володіє лише рефlekсами — давно відійшла у небуття. Малята знають, що простір — тривімірний, що предмети здатні рухатися. Вони швидко вчаться передбачати цей рух.

Дослідниця Елісон Гопнік порівнює увагу маленьких дітей зі світлом ліхтаря. Зосередженість дорослої людини радше нагадує прожектор — наша свідомість освітлює чітко те, на чому ми фокусуємо увагу, а все решта відходить у темряву. Натомість «антенки» уваги малечі постійно включені — усе довкола має значення, все освітлене одночасно. У діяльності музеїв усього світу останнім часом склалася досить помітна тенденція – активна робота з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Добре відома практика водити дітей дитячого садка у музеї в Європі. Там діти сідають на підлогу і, наприклад, малюють свої інтерпретації певного полотна якогось відомого художника. Звідси – спочатку інтуїтивне відчуття мистецтва, а потім – свідоме зацікавлення ним. Мають досвід з цього питання і такі країни, як Угорщина, Німеччина, Чехія, Словаччина, Румунія, Америка,

Росія. Цікава музейна педагогіка за кордоном. Давно виникли дитячі музеї в Америці: перший дитячий музей було відкрито у Брукліні (1899), потім у Бостоні (1913), в Детройті (1917) та інших містах. Сполучені Штати Америки вважають батьківщиною дитячих музеїв.

Розуміючи важливість поняття середовища для найменших відвідувачів, деякі музеї створюють спеціальний простір для малят. У варшавському Центрі науки Копернік є територія для дітей до 5-ти років «Бззз», куди старшим дітям вхід заборонено (це породжує рідкісну гордість у молодших братів і сестер перед старшими). У просторі чимало ігрових засобів, які звернено до органів чуттів: зору, слуху, нюху, дотику. Дитячі музеї та музеї науки у цьому сенсі пішли найдалі — більшість з них має що запропонувати наймолодшим відвідувачам. У Смітсонівському Національному музеї американської історії є простір «Wegman's Wonderplace» або «Чарівна місцина Вегмена», спроектований для дітей 0-6 років. За правилами безпеки, зала вміщає не більше, ніж 75 осіб. Виставки у просторі невеликі — при кожній висить табличка, яка розповідає про експонати, а також пропонує поставити дітям кілька запитань: «Скільки видів різних ложок ти бачиш?», «Чи є в тебе колекція, якою ти любиш гратись?» Окрім вітрин з дрібнішими експонатами в просторі є стіна з репродукціями портретів дітей-американців різних періодів — «щоби кожна дитина почувала себе частиною цієї спільноти, частиною нашої історії». Поруч стоїть велика рама на висоті дитячого зросту, де можна зробити власний портрет.

В Україні дитячі музеї відсутні, хоча з дошкільнятами музеї активно проводять, задіюючи малят з 3-х річного віку. Цікаві програми для дітей пропонують Національний музей літератури України, Історико-меморіальний музей Михайла Грушевського в Києві. Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької у Львові організовує екскурсії, враховуючи інтереси і батьків. Нетішинський міський краєзнавчий музей запровадив проект «Музей для дошкільника». Миколаївський обласний краєзнавчий музей для маленьких відвідувачів видав буклети з малюнками дітей, їхніми оповіданнями про музей.

Опрацювавши наукову та методичну літературу, я зробила висновок, що міні-музеї в дитячому садку необхідно впроваджувати. Це «багатовимірний світ», в якому переплітається досвід раціонального пізнання з чуттєвим. Вони є частиною освітнього простору дитячого садка, де відбуваються заняття, екскурсії, експериментально-дослідницька та самостійна діяльність дітей. Міні-музеї здатні збагатити дитину враженнями від нових і незнайомих предметів, які вона не могла бачити в доступній їй дійсності, розвивати її пізнавальні здібності та уявлення про навколишній світ. Впроваджуючи музейну педагогіку в дошкільну освіту, ми вирішуємо цілу низку актуальних напрямків:

1. Інформативний – перша сходинка музейної науки (початкові відомості про музей, музейні предмети, експонати).
2. Навчальний – якісно новий рівень, який включає в себе передачу і засвоєння набутих умінь і навичок.
3. Розвиваючий – музей створює особливі умови для розвитку творчих здібностей завдяки спільній прикладній діяльності вихователів та вихованців.
4. Спілкування – встановлення взаємних ділових або дружніх стосунків на основі спільних інтересів.
5. Відпочинок – організація вільного часу в музеї.

Важлива особливість міні-музеїв – це участь малюків у їх створенні. Діти разом з дорослими обговорюють тематику, приносять з дому різноманітні експонати, деякі виготовляють своїми руками. Дошкільнята знову і знову поринають у світ мистецтва, переглядаючи музейні експонати, повторно отримують позитивні враження. У класичних музеях не можна торкатися експонатів руками, а в міні-музеях не просто можна, а навіть потрібно! Дитина має можливість брати вироби у руки, розглядати їх, обстежувати тактильно, а також переставляти на інше місце, створювати власну експозицію. У звичайному музеї дитина – лише пасивний спостерігач, а тут вона – співавтор. Зміст, оформлення і призначення міні-музеїв повинні відповідати віку дітей.

Створюючи міні – музеї в групі «Капітошка», я ставила такі завдання:

- збагачення розвивального середовища груп;
- формування в дітей уявлення про справжній музей;
- розвиток творчого мислення;
- поглиблення знань дітей про предмет тематики музею.

Під час оформлення міні-музею дотримувалась таких умов:

- оформлення кімнати (куточка) з урахуванням естетичних норм;
- міні-музей повинен враховувати зміст освітньої програми ДНЗ та допомагати в реалізації цілей і завдань окремих освітніх галузей;
- експозиції міні-музею повинні постійно доповнюватися і оновлюватися з урахуванням вікових особливостей дітей групи;
- наявність дитячих меблів та обладнання для проведення занять-мандрівок, ігор-розваг, ігор-подорожей, дидактичних ігор, бесід з дітьми, організації тематичних виставок, зустрічей з цікавими людьми тощо;
- дотримання правил безпеки, гігієнічних норм.

Для облаштування міні-музеїв наагалася використовувати різні частини (куточки) групової кімнати, роздягалені, стіни біля входу в групу, хол, навіть територію групового майданчика. Розміщувала експонати на столах, тумбах, стелажах, підставках, навісних полицках, стендах, ширмах, на сухих або штучних гілках тощо.

При створенні міні-музеїв керувалася науковими принципами. Наприклад **Міні-музей «Народної іграшки»:**

- Принцип інтеграції: міні-музей знайомить дошкільників з історією народної іграшки, народними традиціями, пов'язаними з ними, та технікою її виготовлення.
- • Принцип діяльності: діти мають можливість поповнювати музей іграшками, виготовленими руками батьків, або своїми, створювати експонати безпосередньо в міні-музеї, гратися.
- • Принцип культуровідповідності: музей долучає дошкільнят до народної культури.
- • Принцип гуманізації: музей створює умови для всебічного розвитку дитини, підтримує її ініціативу, творчу діяльність.
- • Принцип різноманітності: експонатами музею є оберегові, обрядові, ігрові народні ляльки.

Народні іграшки з тканини, соломи, дерева, глини, тіста

- • Принцип екологічності: всі експонати екологічно безпечні для здоров'я дітей.
- • Принцип безпеки: міні-музей не створює загрозу здоров'ю і безпеці дошкільника.
- • Принцип безперервності: міні-музей, будучи частиною освітнього простору дитячого садка, пов'язаний із системою занять і самостійної дитячої діяльністю .
- • Принцип партнерства: музей є результатом співпраці дорослих і дітей і завдяки чому реалізуються права дитини.

Ефективні форми організації роботи з дітьми в міні-музеях я вважаю:

- словесні – інтегровані заняття, бесіди, дискусії, читання художніх творів, бесіди з використання українського фольклору, вивчення віршів, пісень тощо;
- наочні – демонстрація експонатів, старих фотографій, перегляд відеозаписів, виставки сімейних колекцій тощо;
- практичні — театральна діяльність, екскурсії, які проводить вихователь чи самі діти, досліди, художньо-продуктивна та ігрова діяльність, зокрема організація сюжетно-рольових, дидактичних розвивальних ігор, віртуальні екскурсії тощо;
- емоційні – створення «ситуації успіху», розігрування монологів та діалогів під час ігор-емпатій.

Методи, що використовуються в музейній педагогіці різноманітні і підходять для дітей всіх вікових груп: занурення в минуле, маніпулювання з

музейними предметами, інтерактивний прийом – використання листів активності, сюжетно-рольова гра з переодяганням, міні-спектаклі, обігрування ситуацій, зміна інтер'єрів, екскурсія по виставці, демонстрація експонатів і так далі.

В нашій групі "Капітошка" КЗДО № 1 "Малятко", ми організували і оформили такі міні- музеї: "Народної іграшки", «Країна іграшок», «Гудзиків», «Паперу», «Ялинкових іграшок», «Каміння», «Насіння» (овочів та фруктів), «Мушлів», «Макаронних виробів», «Круп», «Української оселі», «Музей природи» (на вулиці). У підготовці до відкриття музеїв брали участь педагоги групи, батьки і діти.

Пропоную віртуальну екскурсію в міні- мізеї, які були відкриті в нашій групі.

Міні-музей «Насіння»

Мета: познайомити дітей з різноманітністю видів насіння за розміром, формою, кольором. Розширити знання дітей про використання різних видів насіння в життєдіяльності людини. Залучати дошкільників до дослідницької та художньої діяльності, праці в природі.

Матеріал: різні види насіння, лотки, муляжі овочів та фруктів.

Тут представлено насіння городніх та фруктових рослин, які розміщені в окремих пакетиках, знаходиться в доступному для дітей місці. В будь який час діти можуть підійти та розглянути насіння, дослідити його долоньками.

Форми організації життєдіяльності дітей, які ми проводили з використанням змістового наповнення міні-музею:

- дослідницько-пошукова діяльність;
- читання художніх творів;
- заняття, міні-заняття;
- художня праця (це картини, які виготовлені з насіння різних рослин);
- дидактичні ігри («Впізнай та назви», «Добери рослину до насіння», «Сортування», «Велике - маленьке»);

Залежно від зміни віку дітей, міні- музей буде поповнюватися новими експонатами- насінням квітів, дерев, зернових культур.

Міні-музей «Мушлів та каміння»

Мета: познайомити з красою та різновидом мушлів і каміння. Розширити знання дітей про їх користь, використання у житті людини і тварин.

Матеріал: мушлі та каміння різного розміру, форми, кольору.

Форми організації життєдіяльності дітей, які ми проводили з використанням змістового наповнення міні-музею:

– Дослідницько-пошукова діяльність – досліджувай мушлі та каміння на дотик (шершаві, гладенькі, холодні, тверді), на звуки (чути шум моря з великих, мушлями можна стукати), на використання їх в вигляді житла для риб, у вигляді прикрас для оселі та жінок.

-Читання художніх творів – придумували авторські казки «Пригода великої мушлі» та «Про що розповіла маленька мушля».

Міні-музей «Гудзиків»

Мета: познайомити з красою та різновидом гудзиків, матеріалом з якого їх виготовляють, формою, розміром, призначенням. Розвивати цікавість до історії виникнення гудзиків.

Найбільш цікавими для дітей формами організації життєдіяльності, які ми проводили з використанням змістового наповнення міні-музею, були такі :

1. Гудзикотерапія - "Цікаві гудзики" "Форма гудзиків" "Кольорові гудзики" "Дитячі (міні) гудзики" "Гудзики - велетні";

- використання гудзиків, як амулету(залучивши батьків вихованців):

Червоні гудзики допомагають в подоланні труднощів у спілкуванні.

Блакитні, сині гудзики сприяють загостренню інтуїції та несуть дар передбачення.

Зелені гудзики забезпечують успіх у фінансових операціях, вказують джерела вигоди.

Жовті гудзики відганяють нечисті сили, піднімаютьнастрій і життєвий тонус.

Щоб захистити себе від неприємностей, досить взятися за гудзик, який, в цьому випадку, буде виступати, як оберіг.

Для поліпшення здоров'я рекомендується пришивати гудзик хрестиком, а для досягнення гармонії з навколишнім світом – квадратом. Якщо нагряне творча криза, то в якості амулета краще вибрати гудзик фіолетового або бузкового кольору і пришити його так, щоб нитки утворили букву «I». Тим же, хто хоче поліпшити свій фінансовий добробут і успішність, рекомендується взяти гудзики жовтого або зеленого кольору і пришити так, щоб з ниток вийшла англійська літера «Z». Такі гудзики-амулету потрібно пришивати якісно і ближче до серця, щоб вони випадково не загубилися.

2. Гудзиковий масаж:

занурюйте руки глибоко в «гудзикове море» і «поплавайте» в ньому;

перетирайте гудзики між долонями;

пересипайте їх з долоні в долоню;

спочатку однією рукою, потім іншою, потім двома руками захопіть трішки гудзиків і відпустіть.

Міні-музей «Макаронних виробів та Круп»

Мета: познайомити дітей з різноманітністю та видами круп, макаронних виробів. Їх історією виникнення, використанням (вживання у їжу та для створення картин, художніх виробів). Корисними властивостями, способами вирощування та зберігання.

Крупи - це чудовий розвиваючий інструмент. За допомогою таких ігор стимулюються та розвиваються - сенсорне чуттєве сприйняття світу, дрібна моторика, вплив на мовленнєвий розвиток, пізнавальні процеси (увага, увага, пам'ять, фантазія). Такі ігри мають релакційний, заспокійливий, терапевтичний ефект.

Міні-музей «Ялинкових іграшок»

Мета: Знайомити дітей з історією ялинкової іграшки, матеріалами, з яких їх виготовляють (скло, папір, вата, пластик, фольга,) з традиціями прикрашати ялинку.

Міні-музей «Іграшковий дивограй»

Мета: дати дітям уявлення про різновид іграшок, матеріал з якого їх виготовляють, призначення (хлопчики, дівчатка, немовлята, іграшки спортивні, музичні і т.д.).

Міні-музей «Української оселі»

Мета: дати дітям уявлення про українське житло, про складові українського інтер'єру, ознайомити дітей з історією, культурою українського народу, з народними промислами.

Міні-музей «Природи на території дитсадка»

Мета: знайомити з рослинним та тваринним світом міста Сватове. Міні-музей поділений на «природні зали»:

- «Зелене вбрання нашої планети». Експонати даного музею дають можливість розширити уявлення дітей про дерева нашого регіону;
- «Плоди наших дерев і кущів». З великою радістю діти приймали участь в збиранні каштанів, жолудів, шишок сосни і ялин, ягід калини, горобини, шипшини;
- «Квітковий дивограй» знайомить дітей з квітами нашої місцевості.
- «Хто живе поряд з нами?» Тварини нашого міста;
- «Природа в різні пори року».

То, що ж дає реалізація музейної педагогіки? Які очікувані результати:

1. Наявність освітнього розвивального простору;

2. Освоєння змісту освіти через спеціально організовані заняття;
3. Високий рівень професійної компетентності педагогів щодо організації і проведення краєзнавчої діяльності;
4. Культурно-просвітницька робота серед батьків.
5. Згуртування, поліпшення партнерських відносин колективу вихователів, батьків, дітей.

Міні-музеї як скарбниці освітніх і педагогічних надбань є провідним пошуковим, методичним, науково-дослідним та пропагандистським центром у дошкільному навчальному закладі. На базі міні – музеїв з дітьми проводяться заняття щодо ознайомлення з довкіллям, природою, з розвитку мовлення, образотворчої діяльності. за допомогою музейних експонатів вихователі формують у дітей художньо – естетичну, комунікативно – мовленнєву, логіко – математичну художньо – мовленнєву компетентності. Збирання будь – якої колекції – чудова можливість для виховання корисних і необхідних для життя навичок. І не забуваймо: процес пізнання цього світу значно важливіший, ніж самі знання. Спільна справа дитини і дорослого обов'язково дасть чудовий результат. І як вершина всього – відчуття близькості, взаєморозуміння, бажання й надалі діяти разом. Таким чином, використання музейної педагогіки сприяє соціалізації дітей, готує дошкільнят до шкільного життя.

«СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ЗА МЕТОДИКОЮ М.МОНТЕССОРІ, ЯК ВПЕВНЕНИЙ КРОК ДО ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ»

Олена Вячеславівна Фесенко

*Куп'янський заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) № 10 комбінованого типу
Куп'янської міської ради Харківської області*

В сучасних умовах сьогодення головним аспектом в становленні, вихованні та навчанні дитини – дошкільника є її ранній розвиток. Більшість сучасних батьків зацікавлені саме в ранньому розвитку своєї дитини, що в подальшому, дорослому житті відкриє для них безмежний світ можливостей. Чим менше дитина, тим більше значення в її житті має чуттєвий досвід. Адже чуттєве пізнання має дуже важливе значення у дошкільному дитинстві, яке є найбільш сприятливим періодом формування та вдосконалення діяльності органів чуття, формування уявлень про оточуючий світ.

Одним із основних напрямків раннього розвитку дитини є сенсорний розвиток, що формує у малечі відчуття, сприймання, уявлення про зовнішні властивості предметів, а саме: форму, колір, величину, положення у просторі. На другому - третьому році життя, дитина вже готова засвоювати та правильно розрізняти та називати властивості предметів. Вона починає накопичувати уявлення про величину, форму, колір та інші властивості предметів. Все це відбувається під час ігрових вправ та ситуацій, які створює дорослий зі спеціальною, розвивальною метою. Під час гри дитина дошкільного віку, а особливо раннього, мимовільно освоює прийоми групування і класифікації, вільно оперує поняттями співвідношення, форми, кольорів, називає залежність між предметами та величиною, вміло здійснює розташування предметів у просторі. Отже, ранній розвиток нерозривно пов'язаний із різними видами діяльності. Основними завданнями сенсорного розвитку дітей раннього віку є:

- формувати здатність повноцінно сприймати предмети довкола;
- навчити виділяти ознаки предметів – колір, форму, величину;
- накопичувати уявлення про співвідношення (двох-, трьох-) предметів за величиною, формою, кольором;
- розвивати вміння орієнтуватися у просторі щодо певного предмета;
- збагачувати словник дитини;
- формувати креативне мислення;
- виховувати у дітей самостійність.

Італійський педагог і лікар Марія Монтессорі створила свою систему навчання дітей на **початку ХХ століття**. З часом її методи знайшли прихильників у всьому світі. У чому ж власне полягає методика Монтессорі? Її ключовим принципом є фраза: **«Допоможи мені це зробити самому»**.

Марія вважала, що кожна дитина від народження прагне до знань. Тож батькам і педагогам потрібно лише створити для неї розвивальне середовище, навчити її користуватися предметами і дозволити самій вибирати, з чим, як і скільки грати. Значну увагу в своїй системі навчання М.Монтессорі приділяла **сенсорному (чуттєвому) розвитку дошкільника**. Адже він стає фундаментом для розумового розвитку: пам'яті, мислення, уяви дитини. Найкращий час для набуття сенсорного досвіду — сензитивний період — від **народження до 5,5 років**. Тобто це той час, коли дитина найповніше може пізнавати світ через звуки, запахи, кольори, форми і тактильні відчуття.

Актуальність даної теми полягає в тому, що сенсорний розвиток, з одного боку, є фундаментом загального розумового розвитку дитини, з другого боку, має самостійне значення, оскільки повноцінне сприймання необхідне і для успішного подальшого навчання в Новій українській школі та подальшому, дорослому житті.

Вашій увазі пропонуємо сенсорні ігри, які допомагають розвивати у дитини креативне мислення, пізнавати світ та розвивати сенсорні еталони починаючи з раннього дитинства:

1. Сортування предметів

У 1,5-2 роки діти починають розуміти, що речі належать до різних груп. Це знання й інтерес до дрібних предметів роблять сортування улюбленим заняттям багатьох малюків. Під час цієї гри ви можете показати різні сенсорні властивості предметів: колір, розмір або форму.

Починайте завжди з найпростіших сортувань, поступово ускладнюючи їх. Можна для початку розділити квасолю на червону і білу або посортувати великі й маленькі камінчики на майданчику. Після освоєння простих груп вводяться складніші сортування, що включають більше предметів, розподіл за кількома ознаками (сортування колекції машинок за розмірами та кольорами, геометричних фігур, вирізаних з картону різного кольору, тощо).

Хороший варіант такої гри — сортування гудзиків. Придбайте кілька наборів з 4-10 однакових гудзиків. Змішайте їх у великому контейнері, потім

покажіть дитині, як можна вибрати один гудзик, відкласти його в менший контейнер і вибрати з великого такі ж самі.

2. «Вивчасмо аромати»

Ця гра спрямована на розвиток нюху дитини. Для неї вам знадобиться набір з 12 маленьких однакових пластикових чи скляних контейнерів з кришками. Можна використовувати баночки для спецій або з-під дитячого харчування. Потрібно зробити два однакових набори по 6 баночок в кожному і декорувати їх у різні кольори (наприклад, один набір обклеїти жовтим папером, інший — зеленим). Помістіть в кожен баночку ватну кульку з нанесеним на неї запахом.

Кульки мають бути парними: одна — в жовтій баночці, а друга — в зеленій. Для кожної пари використовуйте свій запах.

Можна використовувати рідкі ароматизатори (краплі ефірного масла): наприклад, ваніль, сосна, м'ята, лимон, мигдаль. Будьте обережні, якщо дитина схильна до алергічних реакцій — вибирайте безпечні для неї компоненти. У деякі баночки замість ватної кульки можна покласти шматочки справжніх продуктів з сильним і приємним запахом, наприклад шматочок лимона або апельсина, зерна кави, спеції, такі як гвоздика або кориця.

Але тоді потрібно буде стежити за тим, щоб дитина не бачила, що знаходиться в банці.

Під час гри дитина бере баночку з одного набору, відкриває кришку і нюхає. Її завдання — знайти такий самий запах у баночці з другого набору. Після цього вона відставляє знайдену пару і продовжує впізнавання з іншими баночками.

З часом речовини втрачають запах, тож їх періодично потрібно буде замінювати.

3. «Барвисті фантазії»

У кілька склянок налейте просту воду і покажіть дитині, як вона забарвлюється в різні кольори, якщо в неї опускати пензлик з різними фарбами. Спочатку пофарбуйте воду у склянках в основні кольори: синій, червоний, жовтий.

Дозвольте дитині експериментувати, спробуйте змішувати різні фарби, отримуючи нові відтінки. Наприклад, якщо змішаємо:

- синій і жовтий, отримаємо зелений колір;
- червоний і синій — фіолетовий;
- синій і білий — блакитний, тощо;

4. «Галерея текстур»

Для розвитку тактильних відчуттів чудово підійдуть сенсорні картки, в основі яких може бути навіть звичайний картон. На нього потрібно наклеїти щось м'яке, жорстке, колюче, гладеньке, рельєфне, металеве і дерев'яне.

Це можуть бути тканини різної фактури, обидві частини стрічки-липучки, канцелярські скріпки, мереживо, плівка з пухирцями, шматочки губки для миття посуду, шнурки, палички від морозива.

Для початку дитина може просто торкатися різних текстур, знайомлячись з ними. З часом можна ускладнювати завдання і пропонувати дитині відгадувати текстури з заплющеними (зав'язаними) оченятами.

Крім того, пропонуйте малюкові торкатися різних предметів, які його оточують, звертаючи увагу на те, які вони на дотик (гладенькі, шорсткі, пухнасті, жорсткі, колючі, м'які, холодні, тверді, теплі). Торкайтеся одягу, меблів та іграшок, кори дерев і листочків, голок ялинки, сосни. Можна ховати долоньки в борошні або крупі, ромувати котушку ниток і клубок вовни тощо.

5. «Послухай, як звучить!»

Використовуйте всі можливості, щоб звернути увагу малюка на те чи інше звучання предмета — як шарудить листя, барабанить дощ по склу, їде ліфт, гавкає собака, працює дріль тощо.

Можна запропонувати дитині пограти з сухою квасолею, під час зачерпування і пересипання якої в керамічному або скляному посуді утворюється приємний звук. Вибирайте велику квасолю: дитина не зможе засунути її в ніс або вухо.

6. «Чарівні візерунки»

Якщо насипати на звичайну тацю манку, можна отримати чудове поле для малювання пальчиком або паличкою. Покажіть дитині, як створюються візерунки і з'являються різні лінії — горизонтальні і вертикальні, прямі і хвилясті. З часом можна переходити до геометричних фігур, опанування цифр і літер. Можна також запропонувати дитині створити власну картину.

7. «Чарівний мішечок»

Це одна з улюблених дитячих ігор. Для неї можна пошити чи придбати кольоровий мішечок з тканини або зробити отвір у коробці, в який дитина зможе засунути руку.

Також потрібно підготувати набір невеликих предметів, добре знайомих дитині (машинка, м'ячик, іграшковий посуд, цеглинки конструктора, частини пірамідки тощо). Попросіть її заплющити очі і покладіть будь-який предмет в мішечок або коробку. Нехай вона на дотик спробує вгадати, що це. Потім поміняйтеся з нею ролями.

Для старших дітей гру можна ускладнити, використовуючи, наприклад, шишки, мушлі або геометричні фігури.

8. «Звукові циліндри»

Ця гра допомагає дітям розвинути здатність розрізняти звуки. Зробити циліндри можна з дерев'яних, пластикових або скляних контейнерів. Вони мають бути непрозорими, щоб їхнього вмісту не було видно. Також контейнер під час трясіння має виробляти чіткий звук, коли всередині нього знаходиться якийсь предмет.

Можна використовувати маленькі скляні баночки з-під дитячого харчування: потрібно зафарбувати їх або закрити кольоровим папером, щоб стінки стали непрозорими. Шість контейнерів мають бути одного кольору, ще шість — іншого.

Попарно наповніть контейнери (пара різних кольорів) предметами, що видають цікаві звуки (сухим горохом, квасолею, рисом, піском).

Запропонуйте дитині з'ясувати, які ж контейнери видають однакові звуки («дружать» один з одним), і поєднати кожну пару.

9. «Впізнай на дотик»

Ця гра чудово підходить для розвитку тактильних відчуттів. Вам знадобиться набір дерев'яних квадратів або кіл, одна з поверхонь яких відрізняється за текстурою. Створити її можна, якщо нанести тонкий шар клею і приладнати шматочок тканини, липучку, насіння, пісок або щось ще. Предмети мають бути парними — щоб текстура поверхні двох кіл або квадратів була однаковою на дотик. Якщо ж їх перевернути, всі вони мають виглядати однаково.

Запропонуйте дитині з заплющеними або зав'язаними очима «побачити» предмети кінчиками пальців і знайти парні. Коли дитина розплющить очі, вона зможе побачити, наскільки правильним був її вибір.

10. Шнурівка

Ігри з шнурками дозволяють тренувати дрібну моторику руки, гнучкість кисті та пальчиків дитини.

Шнурувати можна справжні предмети взуття чи одягу, придбати бізіборд (бізікуб), в якому буде шнурівка, або ж виготовити її самостійно, використовуючи інтернет-ресурси. Ви можете завантажити готовий шаблон, заламінувати і зробити в ньому отвори.

Можна також запропонувати дитині нанизувати на шнурок (з твердим кінчиком) звичайні або кольорові макарони з широкими отворами. Покажіть їй, як потрібно проштовхувати кінчик шнурка через отвори, і нехай вона продовжує нанизувати самостійно. В результаті можна отримати незвичайне авторське намисто або браслет.

11. «Знайди такий самий/знайди схожий»

У приміщенні або під час прогулянки шукайте предмети обраного вами кольору або розміру. Наприклад, червоні будинки, автомобілі, листя, деталі одягу, предмети меблів. Можна шукати все маленьке або велике.

Так дитину можна познайомити і з поняттям відносності: порівняно з вами автобус великий, а порівняно з будинком — маленький.

З часом, ускладнюючи завдання, шукайте предмети, які за формою нагадують геометричні фігури: будинок — схожий на прямокутник, калюжа — на овал, пісочниця — на квадрат тощо.

12. «Розпізнаємо звуки»

Для цієї гри необхідно підготувати 4-6 предметів, які видають різні звуки — сильні та слабкі. Це можуть бути металеві кришки, банка з кавою, коробка з макаронами, дерев'яні ложки і металеві тощо. Також можна підготувати кошик або коробку для розміщення обраних об'єктів.

Сядьте разом перед кошиком з предметами. Спершу можна показати дитині, що деякі предмети можна потрясти, створюючи звук, який може бути сильним або слабким (банка з кавою, коробка з макаронами).

Пізніше можна перейти до інших дій, які допоможуть удосконалювати слух і розпізнавання звуків відповідно до їхньої інтенсивності.

Візьміть, наприклад, дві дерев'яні ложки, і скажіть: «Давай перевіримо, гучний або тихий буде звук, якщо ми вдаримо ложки одна об одну». Поясніть, що це «слабкий» звук. Повторіть експеримент з об'єктами, які видають гучний звук (металеві кришки, ложки). Потім попросіть дитину продовжити гру, розділяючи предмети на дві групи — гучні і тихі.

13. Гра з тканинами

Ця гра розширює здатність дитини оцінювати, класифікувати і зіставляти різні якості тактильних відчуттів.

Для неї можна використовувати 6-8 клаптиків різних тканин (по два однакового типу). Це може бути шовк, вовна, бавовна, велюр тощо. Попросіть дитину з заплющеними або зав'язаними очима знайти пари, однакові на дотик, і покласти їх разом на стіл.

Ось такі незвичайні ігри допомагають розвивати сенсорні відчуття дитини і накопичувати уявлення про навколишній світ. До слова, паралельно з сенсорним розвитком дітей у садках Монтесорі привчають до порядку.

Відомий педагог вважала, що з раннього віку важливо вчити дитину ставитися до іграшок, матеріалів з особливою повагою — вони не мають бути розкиданими по кімнаті, після гри (заняття) їх потрібно відразу класти на місце. Але пояснювати це потрібно спокійно, без криків і покарань.

Будьте терплячі, не підганяйте дитину, вона навчається та розвивається в доступному їй темпі. І їй дуже потрібна наша підтримка і віра в те, що в неї все обов'язково вдасться.

ЛЮБОВ ДО РІДНОЇ ПРИРОДИ – ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ВИХОВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Ольга Іванівна ЯРОШЕНКО, методист

*Комунальний заклад «Харківський
обласний Палац дитячої та юнацької
творчості»*

Еколого-натуралістична освіта та її морально-виховні елементи повинні формуватися не лише завдяки набуттю навичок раціонального природовикористання, а й у розкритті можливостей людини, її сутнісної природи. Цей процес не повинен обмежуватися тільки засвоєнням певної суми знань. Свідоме, бережливе ставлення до природи повинно починатися з раннього дитинства і продовжуватися все життя. Цьому має сприяти діяльність всіх установ освіти, науки, засобів інформації тощо. У цій роботі необхідно наполегливо проводити лінію на викорінення психології невичерпності природних ресурсів і примітивного споживацького ставлення до природи.

Підростаюче покоління – найбільш активна складова українського суспільства. Тому необхідність формування активної громадянської позиції, екологічної культури, фінансової грамотності молодого покоління – основне і актуальне завдання нової української школи та системи закладів позашкільної освіти [1].

Одних лише знань недостатньо для вирішення екологічних проблем, необхідно підвищити рівень екологічної свідомості культури, грамотності, обізнаності учнів та вихованців, починаючи вже з дошкільного віку.

Саме такі можливості має позашкільна освіта, що здійснюється диференційовано відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей вихованців із урахуванням їх віку, психофізичних можливостей, стану здоров'я у різноманітних організаційних формах: урок, лекція, гурток, клуб, конференція, експедиція, фітобар, практична робота (в лабораторії, теплиці, земельній ділянці, фермі, плодовому та зимовому саду тощо) [3].

Виходячи з досвіду діяльності закладів позашкільної освіти Харківської області до основних завдань екологічної освіти відносяться:

- вивчення стану довкілля від свого двору, вулиці до меж країни і Землі в цілому;
- розвиток педагогіки партнерства з метою формування розуміння дорослими, владними структурами різного рівня, освітянськими колективами, молоддю, дітьми сучасних місцевих і глобальних проблем та необхідності їх розв'язання;
- особиста відповідальність за власну поведінку та обов'язки перед суспільством у галузі збереження та відновлення природного середовища;
- формування ціннісних орієнтацій на засадах науково-практичних досягнень світової і національної культури, народних традицій;
- оволодіння науковими знаннями про об'єкти і явища природи та закономірності їх розвитку;
- сприяння дослідництву, спрямованому на розвиток творчої і ділової активності при розв'язанні екологічних проблем у життєвих ситуаціях;
- досягнення переходу опанованих наукових і науково-практичних знань в особисті переконання, що не дозволяло б у майбутньому неадекватно ставитися до природи, викликало потребу у спілкуванні з нею.

Комунальний заклад «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості (далі – Палац) – провідний заклад позашкільної освіти області.

Навчання і виховання в творчих колективах Палацу – це процес цілеспрямованого формування у дитини певних якостей свідомості, стереотипів поведінки, аксіологічної орієнтації, які визначаються історико-культурною специфікою регіону та направлений на формування всебічно розвиненої особистості, виховання моральності, національної свідомості, одержання знань, умінь і навичок у системі «Природа – людина».

Сталий розвиток є новим принципом людського спільного життя. Суспільство висуває потребу в компетентній особистості, яка на основі самостійного критичного мислення та відповідальності буде готовою і здатною не лише накопичувати певну суму знань, а й уміти мислити та застосовувати їх для забезпечення здорового способу життя. Саме над вирішенням цього аспекту і працюють гуртки еколого-натуралістичного профілю Палацу.

Спрямованість занять гуртків «Природа рідного краю», «Юні лісівники» (керівник Ярошенко О.І.) – формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, культури здоров'я на засадах розвитку життєвих навичок. Вихованці не тільки отримують знання про безпечне довкілля,

правила поведінки в природі, раціональне природокористування, збереження біологічного різноманіття, але й отримують цінності та навички, уміння цими знаннями користуватися, що знадобиться надалі випускникам української школи в професійному та приватному житті.

Перевагу надаємо інтерактивним, інформаційно-комунікаційним технологіям, запроваджуємо елементи проєктного навчання. Це забезпечує ефективне впровадження компетентнісного підходу в екологічній освіті, формування у вихованців здатності критично мислити, знаходити правильне рішення в різних життєвих ситуаціях.

При вивченні теми «Атмосферне повітря» наголошуємо, що чисте повітря є необхідною умовою збереження здоров'я людини та існування біосфери в цілому. Використовуючи мультимедійну презентацію, пояснюємо, що багато матеріалів виділяють небезпечні гази та часточки, а тютюновий дим є однією з найбільш відомих причин забруднення повітря в приміщеннях.

Вихованцям пропонується тема «мозкового штурму»: «Які матеріали та/або види діяльності можуть спричинити забруднення повітря в закритому приміщенні?» (різноманітні миючі засоби та засоби для чищення, будівельні матеріали, фарби, розчинники, парфумерія та косметика, хімікати, що використовуються для друку, копіювальні пристрої, різноманітні синтетичні матеріали, лабораторні прилади та хімічні реагенти, матеріали для малювання, фарбування, моделювання тощо). Відповіді записуються на дошці.

Цікавою для вихованців є й інша тема: «Які ймовірні наслідки постійного впливу цих хімічних речовин?» (захворювання дихальної системи, підвищена чутливість або алергічні реакції, нейротоксичні реакції, ослаблена імунна система). Відповідно до теми пропонується перегляд відеофільмів із колекції навчально-методичного комплексу «Зелений пакет».

Проводиться «мозковий штурм» щодо того, як можна зменшити небезпеку для здоров'я, пов'язану із забрудненням повітря (використання натуральних матеріалів удома, суворий контроль за забрудненням повітря та вільний доступ громадян до відповідної інформації, регулярне провітрювання закритих приміщень).

Під час реалізації завдання виховати інноватора та громадянина, який не буде байдужим до стану навколишнього природного середовища, особлива увага на заняттях гуртка приділяється розвитку ключових компетентностей: соціальної, громадянської, екологічної, культурної, інформаційно-комунікаційної, навчання впродовж життя, підприємливості та

фінансової грамотності, компетенцій, пов'язаних з ідеями демократії, справедливості, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.

Використовуючи засади «педагогіки партнерства», заохочуємо вихованців обговорити з членами їхніх сімей відомості, які вони дізналися про якість повітря в приміщенні. Діти разом із батьками складають список дій, які вони можуть виконати для покращення якості повітря та зменшення небезпеки для здоров'я, а також які з цих дій можна застосувати в класній кімнаті. Обираємо найкращі ідеї, оформляємо стіннівку та розміщуємо її в кабінеті.

Це заняття проводиться як частина циклу, що складається з таких тем: «Парниковий ефект», «Подивіться вгору», «Чи може одна особа щось змінити?», «Наша відповідальність перед прийдешніми поколіннями».

Під час занять прагнемо, щоб у вихованців формувалася досвід екологічно безпечної, компетентної взаємодії з природою. На допомогу приходять нетрадиційні форми і методи: екологічні ігри та квести на екологічних стежках, заняття в «зелених класах», походи, експедиції, участь в обласних природоохоронних акціях – «Ліси для нащадків», «Парки – легені міст і сіл», «До чистих джерел», «Галерея кімнатних рослин», «Юннатівський зеленбуд».

Ефективним для формування життєвої компетентності є метод проєктів, що передбачає вирішення певної проблеми та орієнтується на самостійну дослідницьку діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову. Практикуємо підготовку міні-проєктів. Типи проєктів найрізноманітніші: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-організаційні тощо. Обов'язковою умовою завершення роботи над проєктом є створення презентації.

Цікавою є презентація проєкту «Рослинна аптека». Вихованці гуртків дослідили, чим можуть бути корисні ті чи інші рослини, які їхні властивості допоможуть покращити наше здоров'я. Учасники проєкту поділилися своїми знахідками та відкриттями, рецептами чаїв із цілющих трав, малюнками, фотографіями, створили електронний довідник корисних властивостей рослин України, систематизували матеріал із теми «Народна медицина українців», у класній кімнаті створили куточок кімнатних лікарських рослин «Аптека на підвіконні». Вихованці взяли участь в обласному етапі Всеукраїнського юнацького фестивалю «В об'єктиві натураліста».

Плідною є спільна робота експериментально-пошукового характеру з ученими-науковцями Харківського обласного товариства ентомологів,

Харківської обласної ради Українського товариства охорони природи, Харківського обласного товариства лісівників України, Українського інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва, Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації імені Г.М. Висоцького, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

У процесі організації навчальної діяльності прагнемо дотримуватися гнучкості під час вибору прийомів, нестандартності, створюємо ситуації, які «оживлюють» заняття. Ефективним, зокрема, є проблемне навчання. Пропонуємо дітям здійснити заочну подорож із казковими персонажами та виконати певні завдання для досягнення кінцевої мети заняття.

Ось низка проблемних питань, над якими була організована робота: «Аптека на городі», «Користь отруйних рослин», «Біологічні методи боротьби зі шкідниками саду», «Органічні сполуки як компоненти їжі. Раціональне харчування», «Природа в моєму житті», «Лісові детективи», «Які народні свята присвячені рослинам», «Лікарські рослини – символи України», «Використання продуктів бджільництва в народній медицині».

Безперечно, в одній статті складно навіть побіжно висвітлити всі аспекти означеної теми. Хоча в цій царині зроблено вже чимало, є багато проблемних питань, які ще потребують розв'язання. Упровадження інновацій неможливе без педагога-дослідника, якого сьогодні ще називають педагогом інноваційного спрямування. Життєвий і професійний успіх людини залежить від її здатності адаптуватися до змін, що відбуваються в суспільстві, використовуючи вміння оволодівати та гнучко застосовувати набуті знання, навички, власний та суспільний досвід. Тому саме перед педагогом постає важливе завдання організувати заняття гуртка так, щоб воно стимулювало інтерес, бажання разом думати й дискутувати, ставити оригінальні питання та оцінювати нестандартні ситуації, проявляти незалежне креативне мислення, формулювати ідеї, висловлювати різноманітні точки зору.

Розвиток особистості відбувається в процесі пізнання, спілкування, діяльності, у відносинах з іншими людьми та світом [2]. Але насамперед маємо розуміти, що інтереси й життєві пріоритети дітей формуються в результаті усвідомлення ціннісних категорій життя.

Список використаних джерел

1 Вербицький В.В. Компетентнісний підхід до навчального процесу у 2017/2018 н. р. в центрах еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді (методичні поради до серпневих конференцій педагогічним

працівникам центрів еколого-натуралістичної творчості, вчителям природничих дисциплін), – Лист Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України від 14.07.2017 № 141, 12 с.

2. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>

3. Лист Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України від 20.12.2019 «Про ознайомлення з методичним матеріалом «Смарт вей позашкілля, або стратегічне входження системи закладів позашкільної освіти у нову українську школу».

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Кузьмінська Валентина Василівна,
методист*

*Заслонкіна Ольга Петрівна,
практичний психолог*

*Комунальний заклад «Чернівецький
обласний центр еколого-натуралістичної
творчості учнівської молоді»*

У зв'язку із зростаючим впливом людини на оточуюче середовище та порушенням численних зв'язків між явищами природи, екологія сьогодні стала найважливішою наукою – не тільки біологічною, а й соціальною.

Екологічна освіта підростаючого покоління є достатньо важливим і актуальним завданням сучасного суспільства, а також однією з основних умов його подальшого виживання. Тому таким важливим є зміст цієї освіти – той науковий багаж, фундамент знань, який повинен увійти у світогляд нового покоління, стати основою його діяльності.

Позашкільна освіта та виховання, як інтегральна форма «екологізації» навчально-виховного процесу, спрямована на забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації, поглиблення і розширення шкільного базового рівня екологічної освіти; підготовку до активної професійної та громадської діяльності.

Екологічне виховання передбачає розкриття сутності світу природи – середовища перебування людини, яка повинна бути зацікавлена у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі. Це передбачає вміння осмислювати екологічні явища, робити висновки про стан природи, розумно взаємодіяти з нею. Естетична краса природи сприяє формуванню моральних почуттів обов'язку і відповідальності за її збереження, спонукає до природоохоронної діяльності.

Для формування екологічної свідомості потрібно використовувати той період життя людини, коли вона найбільше сприйнятлива до засвоєння екологічних знань – це дошкільний вік. А ефективність цього процесу залежатиме від того, наскільки педагог вміє організувати комфортне еколого-розвивальне середовище, поєднавши емоційно-чуттєве сприймання з активно-дієвим пізнанням.

Важливу роль у екологічному вихованні дошкільників відіграє також особистісно-орієнтований, доброзичливо-емоційний стиль спілкування з

дітьми, це допоможе краще засвоювати доступні для їхнього віку екологічні знання і застосовувати їх у самостійній діяльності.

Любов до природи слід виховувати з раннього дитинства. «Дітей, що не вміють ще ходити, – писав Г. Ващенко, – треба частіше виносити на свіже повітря, щоб вони могли бачити рідне небо, дерева, квіти, різних тварин. Все це залишається в дитячій душі, осяяє почуттям радості, і покладе основи любові до рідної природи».

Видатний педагог В.О. Сухомлинський надавав особливе значення впливу природи на етичний розвиток дитини. На його думку, природа лежить в основі дитячого мислення, відчуттів, творчості. Він неодноразово відзначав, що сама природа не виховує, а активно впливає тільки на взаємодію з нею. Щоб дитина навчилася розуміти природу, відчувати її красу, потрібно прищепити їй це з раннього дитинства.

Саме тому, система організації екологічного виховання в Чернівецькому ОЦЕНТУМ розпочинається з груп творчого об'єднання «Школа раннього розвитку» для дітей дошкільного віку. В основу програм гуртків «Світ навколо тебе», «Основи здоров'я», «Умілі ручки», «Природа крізь призму англійської мови», «Пізнайко», «Кмітливі малюки», «Веселий букварик», «Логічні ігри» покладено авторську технологію освітнього маршруту із дотриманням вимог навчання дітей дошкільного віку в позашкільному навчальному закладі.

Серед найважливіших завдань творчого об'єднання «Школа раннього розвитку» – формування у дошкільнят екологічної свідомості. Для досягнення цієї мети педагоги планують роботу таким чином, щоб діти змогли якомога раніше засвоїти систему знань про об'єкти живої та неживої природи, навчилися встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у природі, а також оволоділи практичними вміннями і навичками створення сприятливого середовища для існування живих організмів.

Дошкільний вік сприятливий для формування у дітей основ екологічної культури. Самою природою обумовлено соціальне призначення дитинства – адаптація дитини до природи і суспільства, здатність брати відповідальність за свої вчинки перед людьми, рослинним і тваринним світом. Творче об'єднання «Школа раннього розвитку» дає можливість сформуванню пізнавальний потенціал екологічних знань для подальшої бази вивчення природничого циклу, виховувати особистість, яка усвідомлює місце людини у довкіллі, через ознайомлення з рослинним і тваринним світом, розкриття взаємозв'язків і взаємозалежностей у природі, вивчення та дослідження куточків рідного краю.

Чудовою базою для живого спілкування дошкільнят з рослинним і тваринним світом, проведення дослідницьких і практичних робіт та екскурсій в Чернівецькому ОЦЕНТУМ є навчально-дослідна земельна ділянка, куточок

живої природи, контактний зоомайданчик, екологічна стежка, дендрарій, «Садочок запахів», «Стежина відчуттів» тощо.

Формування у дошкільників початкових основ екологічної культури здійснюється під час повсякденних організованих занять гуртків, на яких уточнюються, закріплюються, збагачуються й узагальнюються отримані в інших формах роботи екологічні знання і уміння. Заняття гуртків в творчому об'єднанні «Школа раннього розвитку» інтегруються з іншими сферами знань: мистецтво, розвиток мовлення, формування математичних уявлень, валеологія тощо. Педагогами проводяться заняття-мандрівки, заняття-дослідження, заняття-відкриття, театралізовані ігри та ін. На таких заняттях не нав'язуються готові знання, а надається дітям можливість ділитися своїми міркуваннями, і лише потім робиться акцент на основному питанні. Також проводяться тематичні й комплексні заняття. Такі заняття важливо проводити у природі, адже їх метою є установка: дивитися, бачити, помічати, відчувати, міркувати і творити.

Використовуючи різні методи і прийоми роботи з дітьми, керівники гуртків пояснюють і показують, що любов до природи – це не звичайне споглядання, відсторонене милування її красою, а й активна допомога, дбайливий догляд, розумне користування всім, чим вона багата. Діти мають знати, що природа потрібна людям не тільки сьогодні, а й завжди.

Під час ознайомлення маленьких юннатів з природою, виховання любові до неї, педагогам важко обходитися без художньої літератури, яка сприяє збагаченню мови, формуванню уміння образно мислити, відтворювати свої враження, розвиває інтерес до природи. В. О. Сухомлинський вважав: «слово – це найтонший різець, здатний торкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру...». Через художню літературу вихованці вчаться любити природу, бачити в ній прекрасне, глибше відчувати її красу. Керівники гуртків творчого об'єднання у своїй роботі з дошкільнятами широко використовують художню літературу (вірші, казки, оповідання), народний фольклор (прислів'я, приказки, повір'я, прикмети, легенди), твори самого Василя Олександровича: «Які вони бідні», «Як визволити джмеля?», «Покинуте кошения», «Дуб», «Ранковий вітерець», «Конвалія», «Золоті стрічки» та інші. Прослухавши оповідання, вірш, легенду чи казку, діти починають уважніше придивлятися до тварин та рослин, до всього живого, що їх оточує.

Важливе значення в екологічному вихованні дітей дошкільного віку займають екскурсії, завдяки яким діти ознайомлюються з явищами природи в їх природних взаємозв'язках, з рослинами і тваринами в середовищі їх існування, з руйнівним впливом людини на природу. Екскурсії також важливі для накопичення знань про особливості природи рідного краю та орієнтування на місцевості, для спостережень за народними прикметами, для

отримання навичок культури поведінки на природі. Під час екскурсій діти збирають природний матеріал для колекцій, ігор, занять із флористики, праці, малювання. Педагоги прагнуть перетворити екскурсії на захоплюючі події, тому намагаються сприяти активізації пізнавальної діяльності дітей, розвитку прагнення берегти і захищати природу.

Більш продуктивно використовувати екскурсії та прогулянки з дітьми для екологічних занять дозволяє екологічна стежка. Екологічна стежка Чернівецького ОЦЕНТУМ виконує пізнавальну, розвивальну, естетичну і оздоровчу функцію. Керівники гуртків творчого об'єднання «Школа раннього розвитку» використовують її не тільки для навчальних екскурсій і цільових прогулянок, а й для проведення масових заходів екологічного спрямування, пропагандистської роботи з охорони природи.

Екологічна стежка центру проходить через дендрарій, квітники, навчально-дослідну земельну ділянку, «Садочок запахів», «Стежину відчуттів», орнітологічний куточок, контактний зоомайданчик, куточок живої природи, релаксаційну галявину.

На стежці діти мають змогу спостерігати, розглядати, обговорювати, аналізувати. Свої враження від побаченого гуртківці потім обговорюють на заняттях. Дошкільнята, уявляючи себе в образі рослини, фантазують, що вона могла би їм сказати або що відчуває, коли про неї дбають. Кожна зустріч з об'єктами природи – це можливість побачити, доторкнутися, понюхати, прислухатися, помилуватися. Все це створює чудові можливості для розвитку сенсорної та пізнавальної сфер дитини.

Екологічна стежка – чудовий об'єкт для проведення екологічних спостережень та досліджень. Протягом року, юннати спостерігають за деревами і кущами дендрарію; стежать за розвитком рослин, разом з дорослими доглядають їх навесні та влітку, а восени збирають врожай; спостерігають за тваринами контактного зоомайданчика і куточка живої природи тощо. Результати спостережень діти відображають у календарі природи, робота з яким допомагає закріпити набуті знання в системі, а саме:

- формувати у дітей уявлення про закономірності сезонних змін, характерні ознаки кожного місяця, послідовність та причини змін у природі: стан погоди, життя рослин, тварин, трудова діяльність дітей та дорослих;
- закріпити знання про послідовність днів тижня;
- розвивати творчу уяву, логіку мислення через уміння узагальнювати, систематизувати, робити висновки та відображати їх у малюнках та графічному зображенні.

Педагоги вчать дошкільнят самостійно заповнювати сторінки календаря, орієнтуватися в його параметрах, правильно користуватися відповідною символікою. Велике значення має те, що ця спільна діяльність має тривалий перебіг у часі, здійснюється постійно протягом усього

навчального року. Ставлення, яке виникає у дошкільників до спостереження і моделювання його результатів, – це пізнавальне ставлення до природи і інтерес до навчальної діяльності одночасно, а це дуже важливо для особистості дитини напередодні її вступу до школи.

Органічною складовою екологічного виховання юннатів-дошкільників є проведення дослідів. У кабінеті для занять гуртків, створено куточок експериментування та обладнання для дослідів. В куточку є все необхідне для набуття дітьми власного пізнавального досвіду.

Важливе значення у екологічному вихованні дітей дошкільного віку відіграє залучення їх до посиленої трудової діяльності, тому що у процесі її здійснення відбувається формування знань про залежності у природі, бажання спілкуватися з нею, засвоєння правил раціонального природокористування. На перших етапах залучення дітей до трудової діяльності їх цікавить лише сам процес виконання трудових дій, поступово формується уявлення про її суть та суспільне значення. У свою чергу, естетична насолода від очікуваного і бажаного результату даного виду роботи спонукає дітей до подальшої активності під час дозвілля. Щоб виконувана дітьми трудова діяльність сприяла їх екологічному вихованню, вона повинна приносити їм радість від досягнутих результатів та власної корисності іншим членам суспільства.

Посильна трудова діяльність є обов'язковим елементом розвитку дітей дошкільного віку у Чернівецькому ОЦЕНТУМ. Її екологічне спрямування можна прослідкувати під час того, як діти виготовляють поробки з природного матеріалу. Працюючи з жолудями, шишками й іншим насінням, діти дізнаються про особливості харчування птахів, звірів та вчаться правильно заготовляти, бережно з ним поводитися, зберігати, марно не знищувати, а примножувати.

Також важливо залучати дітей до трудової діяльності у куточку живої природи та навчально-дослідній земельній ділянці. Доглядаючи за мешканцями куточка діти пізнають різноманітність світу живої природи, у них формуються навички та вміння догляду за тваринами й рослинами, вчаться дбайливо та відповідально ставитися до покладених на них обов'язків. Окрім цього, у дітей формуються уявлення про залежність між середовищем існування та способом життя в природі і догляду за ними. Годуючи тварин, прибираючи у клітках дошкільники вчаться милуватися їх красою, любити та піклуватися про природу. Працюючи на городі чи квітнику діти вчаться правильно використовувати знаряддя праці, з'ясовують особливості будови рослин, догляду та способів їх вирощування, сезонні зміни та ін. Під час спостережень діти з'ясовують особливості правильного поводження з тваринами та рослинами, щоб, будучи у природі, не завдавати

їм школи, а приносити користь. Все це значною мірою сприяє вихованню у дітей гуманності по відношенню до природи.

Навички вирощування городніх рослин власноруч, догляду та спостереження за ними вихованці творчого об'єднання «Школа раннього розвитку» отримують навіть взимку, створюючи міні-город на підвіконнях. Діти висаджують у контейнери з ґрунтом цибулю, квасолю, шпинат, салат, огірки, томати та інші культури. Разом з керівником гуртка вихованці естетично прикрашають ділянки з рослинами, спостерігають за етапами розвитку городніх рослин, записуючи (за допомогою педагога) дослідницькі спостереження у зошиті. Маленькі дослідники бачать результати своєї праці. Вирощування міні-городу має велике значення для пізнавального розвитку дітей, виховання екологічної культури та правильної поведінки у природі.

Цікавою формою роботи з дітьми, що сприятиме вихованню бережливого ставлення до природи, закріпленню набутих екологічних знань, є участь у обласних та всеукраїнських природоохоронних акціях, які проводяться із залученням батьків: «День юного натураліста», «Буковинські первоцвіти», «Посади своє дерево», «Годівничка», «Птах року» тощо. Участь у природоохоронних акціях позитивно впливає на формування емоційно-ціннісного ставлення дітей до довкілля. Вони набувають особистого досвіду природодослідницької поведінки.

Навчання у творчому об'єднанні «Школа раннього розвитку» дає можливість дошкільникам зробити перші і такі важливі кроки в пізнанні дивовижного світу природи, адже саме в цьому віці необхідно формувати екологічне мислення, закладати основи екодоцільної поведінки. Діти вчаться помічати, що світ природи сповнений дивовижних барв, чудових звуків, довершених рухів та форм. Спілкування з нею робить малюків добрішими, уважнішими та турботливішими. Активне залучення дошкільників до трудової діяльності сприяє зацікавленню в збереженні, примноженні цілісності, чистоти, гармонії навколишнього природного середовища. А достатній рівень екологічної вихованості у подальшому дозволить усвідомити, що людина є невід'ємною частиною природи, а світ природи є середовищем існування людини.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – №7. – с. 4-19.
2. Бережімо Землю / Марія Солтис-Смирнова – Рівне: Письменницька робітня «Оповідач», 2020. – 34 с.
3. Взаємодія дитячого садка і сім'ї з питань екологічного виховання // Дитячий садок. – 2004. – №25 – 26. – С. 50 – 67.

4. Знай, люби, бережи. Тексти та пізнавальні завдання для дітей 4-7 років / О.І. Бочелюк. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 32 с.
5. Екологічне виховання дитини дошкільного віку / За ред. Ю.А.Агачової. – Херсон: РІПО, 2011. – 70с.
6. Плохій З. Формування екологічно мотивованої діяльності дошкільнят // Дошкільне виховання. – 2005. – № 7. – С. 19-21.
7. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 360 с. (Альма-матер)
8. Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа // Вибр. твори: в 5 т. – К. : Рад. школа 1976. – Т.4. – 640 с.
9. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1993. – 255 с.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ДОШКІЛЬНЯТ

Рудницька Катерина Костянтинівна

Ясла-садок №19

м. Сєвєродонецька Луганської області

Вступ

Природа – могутнє джерело пізнання, яке через спілкування розкриває людині свої таємниці й робить її більш чутливою до навколишнього світу. Людина – частина природи, потяг до всього живого закладений у ній від самого народження, та чи не найяскравіше виявляється в дитячому віці. Дошкільний вік – найважливіший етап у становленні екологічно-економічного світогляду людини, передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям.

Головною умовою реалізації завдань екологічно-економічного виховання є створення еколого – розвивального предметного середовища, яке сприяє формуванню в дошкільнят екологічної вихованості, яка передбачає набуття уявлень про самоцінність та неповторність компонентів природи, прояв гуманних почуттів до живих істот, оволодіння початковими вміннями відчувати красу та милуватися нею, виважено поводитися в довкіллі, знати правила безпечної поведінки в природі.

Вивченням даної проблеми займалися видатні педагоги минулого: О.Духнович, К.Ушинський, В.Сухомлинський. І в наш час багато науковців та педагогів – практиків присвятили свої дослідження проблемі екологічного виховання, серед них: Лисенко Н.В., Яришева Н.Ф., Глухова Н., Скребець В., Фокіна В., Ніколаєва С., Плохій З., Кондратьєва Н. та ін.

Об'єктом нашого дослідження є: екологічно-економічне виховання дошкільників в системі всебічного та гармонійного розвитку особистості дитини.

Предмет дослідження: формування екологічно-економічної свідомості та екологічно-економічної культури у дітей дошкільного віку через художньо продуктивну діяльність.

Роль природи в екологічному вихованні дошкільнят

«Людина стала людиною тоді, коли вона вперше почула шелест листя, дзюркотіння веселого струмочка, дзвін срібних дзвіночків у бездонному літньому небі, завивання хуртовини за вікном, лагідний плюскіт хвиль і урочисту тишу ночі, — почула і завмерла, слухає сотні і тисячі років чудову музику життя».

В.О. Сухомлинський

В програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» передбачено всебічний розвиток дітей – пізнавальний, мовленнєвий, художньо-естетичний. У процесі діяльності дітей: гри, навчанні, праці - формується особистість дитини.

Основу змісту діяльності дітей складають ті знання і вміння, які утворюються у них в процесі знайомства з навколишнім, зокрема з природою. Нам думається, що ознайомлення з природою - одне з головних засобів всебічного розвитку дошкільнят. Воно здійснюється в процесі утворення в їхній свідомості конкретних знань про явища неживої і живої природи.

Екологічне виховання - нова категорія, яка безпосередньо пов'язана з наукою екологією, різними її відгалуженнями.

Для розвитку мислення і мови дитини необхідний багатий чуттєвий досвід, одержуваний їм від сприйняття різних предметів, світу природи, суспільного життя.

Природа оточує дитину з ранніх років. Ми вважаємо, що це - джерело нових знань різних природних явищ. Уміння спостерігати, вироблене в процесі пізнання природи, народжує звичку робити висновки, виховує логіку думки, чіткість і красу мови - розвитку мислення і мови йде як єдиний процес. Кожне знайомство з природою - урок розвитку дитячого розуму, творчості, почуття.

Різноманітність, яскравість, краса природи, наочність її зв'язків і залежностей забезпечують доступність їх розуміння дітьми і справляють істотний вплив на вдосконалення їх розумової діяльності мислення. Дитина вчиться знаходити і правильно визначати словом причинний і часову залежність, послідовність, взаємозв'язок предметів і явищ природи, вчиться

елементарно пояснювати спостережуване. Удосконалюється вміння дітей зіставляти, порівнювати, робити висновки. Це створює передумови для формування таких цінних якостей зв'язкової мови, як достовірність, доказовість, послідовність, чіткість. Дитина вчиться міркувати, розповідати, описувати.

Щоб розвиток мислення дитини при ознайомленні з природою досягло якомога вищого рівня, необхідне цілеспрямоване керівництво вихователя цим процесом.

Вихователь повинен вміти правильно відібрати пізнавальний матеріал і продумати методи і прийоми, з допомогою яких він зможе найкраще передати його зміст. Краса і різноманіття природи повсякчас року, зміни всередині кожного з них безпосередньо впливають на емоційний стан дітей, викликають у них бажання спостерігати, запитувати, міркувати, розповідати. Спостерігаючи за яскравими, барвистими явищами (Листопад, снігопад, заметіль, гроза), діти хочуть досягнути їх, задають питання і поступово підходять до їх розуміння, можуть пояснити, чому восени птахи відлітають, чому сьогодні змерзли калюжі, чому сніг тоне і т.д. Це створює сприятливі умови для розвитку логічного мислення й мови.

За час перебування в дитячому садку дитина повинна навчитися помічати і виділяти характерні особливості сезону, встановлювати найпростіші зв'язки і залежності між предметами і явищами, придбати достатньо систематичні знання про життя тварин і рослин, то загальні завдання, які конкретизуються в залежності від віку дітей: поступово розширюються і ускладнюються.

У середній групі діти повинні знати, які явища характерні для кожного часу року, виділяти деякі ознаки сезону, наприклад: восени дозрівають плоди, відлітають птахи, опадає листя. У цьому ж віці малята вже можуть встановлювати найпростіші зв'язку, наприклад: між зовнішнім виглядом овочів і фруктів і ступенем їх зрілості, між властивостями снігу і станом погоди, між працею людей і порою року.

Вихователь підводить хлопців до розуміння залежності життя тварин від сезону, необхідності створення певних умов для росту рослин.

Діти старшої групи повинні знати і самостійно виділяти кілька характерних ознак сезону, особливості його початку і кінця, знати послідовність пір року; встановлювати залежність між станом неживої природи, рослинним світом, працею і побутом людей.

У підготовчій до школи групі хлопці можуть вже пояснити деякі причинні, послідовні і тимчасові зв'язки; порівнювати не тільки різко відмінні, але і спочатку схожі в різні сезони, знаходячи відмітні, подібні і

загальні ознаки; даючи характеристику сезону, можуть виділяти ознаки неживої природи, рослинного і тваринного світу, праці і побуту людей.

Таким чином, при вихованні естетичного ставлення до природи в різноманітній діяльності перед вихователем встає двоєдине завдання. З одного боку, необхідно організувати специфічну діяльність, безпосередньо відкриває дошкільнятам красу природи, з іншого - потрібно зуміти поєднати з пізнанням естетичних властивостей середовища будь-яку діяльність, у тому числі і таку, яка в силу своєї специфіки формує інші, ніж естетичні ставлення до зовнішнього світу.

Сьогодні важливо усвідомлювати нерозривний зв'язок природи і людини, що носить взаємний характер. Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватись, починаючи з дитинства.

Основою формування свідомого ставлення до природи є знання про неї, усвідомлення себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, у якому живе дитина. Актуальною в наш час є проблема формування екологічної свідомості та екологічної культури у дітей дошкільного віку. Важливо, щоб вихованці брали участь у збереженні і збагаченні природи рідного краю, тільки у цьому разі у них сформуються необхідні уміння і навички, розвинеться відповідальне, бережне ставлення до навколишнього середовища.

Екологічне виховання є складовою частиною всебічного і гармонійного розвитку особистості. Ми маємо спрямувати свою діяльність на те, щоб виховати в кожній дитині почуття особистої відповідальності за все живе на Землі (не зривай квітку – вона зів'яне; не лови метелика – він загине; красу слід сприймати серцем; не рви без потреби гриби; не ламай гілки дерев і кущів; не випалюй минулорічну траву; не лишай слідів свого перебування в природі тощо).

Екологічна свідомість як компонент інтелектуальної діяльності, визначає зміст поведінки особистості, і тому так важливо починати формувати її з дошкільного віку. І найкращим помічником у цьому стає сама природа. Але природа сама собою не виховує. Дитина стає розумною, моральною, прекрасною, доброю і непримиримою до зла за умови активної взаємодії з навколишнім середовищем. Для повноцінного розвитку потрібне живе спілкування з природою. Тому більше занять бажано проводити на свіжому повітрі. В.О.Сухомлинський писав: *«...спостереження мають осмислюватися і запам'ятовуватися. Я прагнув, щоб в усі роки дитинства навколишній світ, і природа постійно жили свідомість дітей яскравими*

барвами, картинками. Ми йшли в природу вчитися, думати, спостерігати». Наслідуючи прийоми і методи видатного педагога, потрібно брати дітей за руку і вести їх спостерігати, думати, мислити, закохуватися в рідне довкілля. Спостереження пов'язувати з працею (в кожному куточку вчить залишати серця частинку). *«Діти не тільки спостерігають, думають. Вони шукають відповіді серед природи на численні дитячі «чому?»».*

Треба вчить дітей правилам поведінки в природі, і домагатися їх виконання, тому що формування екологічної свідомості – це не тільки знання морально-етичних норм і правил поведінки, а й таке ставлення, що перетворює їх у внутрішнє надбання людини, робить їх регулятором поведінки. Для розуміння й усвідомлення правил природокористування вчить дітей спостерігати в довкіллі, відчувати єдність з ним. Під час споглядання протягом кількох хвилин кожного дня показуйте і називайте окремі ознаки і обов'язково словесно опишіть те, що сприймають діти. Людина, як істота соціальна, засвоює норми і правила поведінки, що прийняті в суспільстві, і як істота духовна відкриває для себе людську культуру. Але екологічні знання і розвиток емоційного та ціннісного компонентів не гарантують формування екологічної свідомості. Тому формуйте у дітей екологічну свідомість практично-дійового характеру і вчить давати справедливу оцінку наслідкам впливу людської діяльності в природному середовищі.

Розпочинати роботу над формуванням екологічної свідомості потрібно з дітьми молодшого дошкільного віку. Спостерігаючи за об'єктами природи, треба звертати увагу малят на їх привабливість (метелик, птахи, котик), яскравість (квіти, осінні листя, захід сонця). Молодші дошкільники дуже чутливі до краси, тому доцільно навчати їх висловлювати свої почуття в малюнках, замальовувати побачене.

Під час спостережень в природі, дітям можна дати альбомчики і олівці, для того, щоб вони замальовували побачене, а потім дали назви замальовкам, склали твори-мініатюри. Дорослий повинен спонукати вихованців обережно досліджувати, експериментувати, прихильно ставитись до нього, заохочувати доглядати за мешканцями куточка природи, городу, квітника.

Задовольнити дитячу допитливість, заохотити малюка до активного пізнання оточуючого світу, оволодіти способами пізнання зв'язків між предметами і явищами природи допомагає гра. Саме гра сприяє поглибленню емоційних переживань дітей, розширює їх уявлення про світ. Під час прогулянок на свіжому повітрі треба проводити екологічні ігри та цікаві завдання, які об'єднані спільною темою.

Велику роль у формуванні екологічної свідомості має практична дослідницька діяльність в природних умовах. Екологічна освіта, має

починатися з об'єктів найближчого оточення, з якими дитина зустрічається у повсякденному житті. Процес навчання буде малоефективним без емоційного сприйняття дерев, птахів, світанків, квітів. Вирішити ці завдання в процесі дослідження допомагає екологічний проект. Він може бути короткотривалим або довготривалим, залежно від масштабу завдань, віку та можливостей дітей. Під час роботи з проектом діти спостерігають, досліджують, малюють, ліплять, граються, слухають музику, знайомляться з літературними творами, складають свої казки та оповідання.

«Природа стає виховним могутнім фактором лише тоді, коли маленька людина після трьох – чотирьох років навчання... з подивом приходить до думки: світ навколо мене став багатшим, красивішим і ця зміна світу – моя праця, це я».

Висновок

Екологічне виховання – це цілеспрямований, систематичний вплив на особу з метою її екологічного розвитку, формування дбайливого ставлення до природи.

Екологічне виховання дошкільників - пріоритетний напрямок у роботі дошкільного закладу, що здійснюється з урахуванням віку дошкільників і кінцевою метою має формування екологічної вихованості.

Проведена мною робота свідчить, що подібний підхід здатний підвищити рівень екологічних знань у дітей, розв'язати головне завдання екологічного виховання – формування екологічно-економічної свідомості через художньо-продуктивну діяльність на усвідомленні самоцінності навколишнього середовища. В результаті цілеспрямованої роботи у дітей значно підвищився інтерес до живих і неживих об'єктів природи, вони усвідомили правила поведінки в природі, набули природоохоронних навичок, практичного досвіду під час художньо-продуктивної діяльності. Берегти навколишнє середовище та постійно дбати про нього – одне з найважливіших питань сьогодення.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ З ВИВЧЕННЯ ФРУКТІВ ТА ЯГІД НА ГУРТКУ ЮНІ САДІВНИКИ СЕРЕД ЮННАТІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Керівник гуртка Андрусь Ганна Миколаївна

*Закарпатський обласний еколого-
натуралістичний центр р учнівської молоді*

Пані та панове!

Написати цю роботу мене спонукало бажання розповісти про мій досвід в педагогічній практиці з дітьми молодшого шкільного віку з вивчення основ садівництва.

Мої маленькі дослідники, цікаво знайки та всезнайки (так я звертаюся до моїх вихованців) дуже любляють робити досліди та працювати з рослинами. Це я зрозуміла на першому ж занятті з теми:» Історія розвитку садівництва. Внесок в розвиток садівництва вчених - біологів України», коли принесла в клас набір для юного хіміка та декілька рослин.

Вступ

Кожна дитина – це унікальна особистість, отож пріоритет її інтересам і запитам. “Найперше, що має зробити вчитель, - це розвинути в учня дух допитливості. Д. Менделєєв

Моя мета на заняттях гуртка «Юні садівники»

- розвивати дитину як неповторну індивідуальність, формувати в ній творчий потенціал, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, зробити все, щоб кожен гуртківець мав не лише добрі знання з основ садівництва, а й знав особливості рослин своєї місцевості. **Юннат має знати:** рослини саду, їх коротку біологічну характеристику, правила та методи висадки в ґрунт, основний догляд за рослинами, значення плодово-ягідних культур для людини та тваринного світу. **Юннат має вміти:** розпізнавати плодово-ягідні культури України, самостійно шукати інформацію, працювати в парах, групах, готувати насіння до посадки, висаджувати рослину та доглядати, фіксувати результати спостережень і узагальнювати їх, робити опис рослин, загальні правила поведінки при проведенні дослідів на рослинах, вміння працювати з фактами, аналізувати джерела, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, відстоювати свої думки.

Краплинки знань та досвіду вчителя, потрапляючи на ґрунт допитливості дитини, роблять чудеса. (Доказом цього пропоную переглянути маленьке відео зняте моїми вихованцями. Додається)

Справедливо зазначити, що ми живемо у не зовсім "лінійному" світі, кожна секунда нашого життя пересікається з різними дисциплінами. Під час походу в кіно, купівлі чогось в магазині тощо. Дитина ж змушена сама зрозуміти як застосовувати ті чи інші знання у різних життєвих ситуаціях. Закон України *Про освіту* прийнятий у вересні 2017 року визначає пріоритети державної політики щодо освіти громадян. інтерактивне навчання в початкових класах

Мої методи викладання матеріалу з основ садівництва для юннатів гуртка Юні садівники

Основні принципи викладання матеріалу

- Враховую вікову категорію.
- Не перезавантажую дітей.

Якщо хочеш мене навчити чогось, дозволя мені йти поволі... Дай мені придивитись... Послухати...Понюхати... Доторкнутися... Потримати в руках... І навіть попробувати... О, скільки я зможу всього пізнати на смак!.. Знайти самостійно! Тільки, будь ласка, не підганяй мене! А. Роговін

Даю можливість осмислити, запам'ятати, висловитися, практично застосувати знання.

Формування особистості і її розвиток здійснюються в процесі навчання, якщо виконуються важливі...умови: Створення позитивного настрою до навчання перед початком занять. Відчуття позитивної атмосфери у колективі для здійснення спільної мети.

1.Запрошення до заняття. «Якщо ви бажаєте, щоб життя посміхалося вам, то подаруйте йому спочатку свій хороший настрій» Б. Спіноза.

Для дітей молодшого шкільного віку (8-9 років) я використовую смайлик з посмішкою та кажу, що він буде приймати участь у занятті. До нього можна приклеювати полоски і задавати питання, на які я дам відповідь (Роздаю дітям жовті та помаранчеві полоски, вирізані з кольорового паперу), а хто буде самим активнішим, той отримає цей смайлик. Або, в період навчання

восени, я казала, що маю для них веселі грибочки (вирізані з кольорового паперу) і хто буде уважним та правильно буде відповідати на мої питання, той отримає білий гриб, хто дасть неправильну відповідь – мухоморчик.

2. *Актуалізація опорних знань.* Метод «Асоціативний кущ» - Пригадаємо всі фруктови та ягідні рослини, які ми вивчили на попередніх заняттях та запишемо їх згідно видам у схему – Україна / Інші країни... Гра «Впізнай мене» (Гуртківцям роздаються картки з рослинами. – діти мають назвати рослину.)

Гра «Мікрофон». На моє питання по темі даю можливість висловлювати свою думку і вислухати товаришів.

3. *Мотивація навчальної діяльності.* Діти люблять слухати казки та легенди. Можна підібрати їх для кожної рослини. Можна здивувати (фото з фруктами), а можна подарувати мрію (фото дітей переможців з Всеукраїнського фестивалю «Україна сад»).

4. Повідомлення теми та мети заняття. До теми заняття підхожу через допитливість юннатів та вміння робити висновки. В руці, зажатій в кулак, тримаю зернятка. Пропоную дітям відгадати, що в мене в руці за допомогою загадок. Або, діти відгадують загадки з даної тематики. Я записую відповіді на дошці. та запитую; (Еврестична бесіда) «Що спільного в цих фруктах?». І підвожу дітей до назви теми заняття. Оголошую тему заняття.

Хоч і гарний має цвіт,
Але кислий його плід.
Вітаміном С багатий,
Жовтий, у прищах, пузатий. (Лимон)

5. Вивчення та осмислення нового матеріалу.

Дискусія.
Ознайомлення з фруктами та ягодами.
Дегустація.
Показ дослідів на фруктах.
Екскурсія.

Один із методів інтерактивної технології навчання це -

Практичне заняття

Тема: Правила посадки насіння малопоширених культур.

Мета: Самостійно посадивши рослину, спостерігаючи за нею, дитина зможе простежити зміни, які відбуваються під час росту рослин і намалювати їх.

Дитина має знати: особливості рослин своєї місцевості, значення ґрунту для рослин, назви плодово-ягідних рослин місцевості.

Дитина має вміти: самостійно фіксувати результати спостережень і узагальнювати їх. Робити опис.

Хід заняття

Поділила клас на групи по четверо (за бажанням). Діти принесли насіння різних рослин, землю, горщики для розсади. (Яке насіння садити вибирала сама група). 1. Діти посадили рослини в горщики. 2. На кожному горщику - напис: що посадили і дату. 3. Кожна група має свій аркуш паперу. На цьому папері вирішили раз на тиждень фіксувати свої спостереження за рослинами і замальовувати те, що бачать.

Тема: Правила посадки полуниці у відкритий ґрунт.

Мета: набуття умінь та навиків посадки полуниці у відкритий ґрунт, вміння приготувати суміш для полуниці, закріплення знань з провил поведження з ґрунтом та садовим інвентарем.

Хід роботи: 1.Ознайомлення з правилами поведінки при роботі з ґрунтом та садовим інвентарем.2. Розділ кущів полуниці на молодші та старші.3.Відокремлення розеток з вусиків.4.Підготування ґрунту для посадки полуниці.5. висадка молодих кущів та розеток полуниці в ґрунт.6.Полив рослин.7.Прибирання садового інвентаря та миття рук.8.Висновки та саморефлексія.

Фото дітей на практичних заняттях по садівництву.

1.Правила посадки насіння.2.Основні методи розмноження полуниці.3.Правила поведження з садовим інвентарем та посадки полуниці у відкритий ґрунт.

Дидактичні ігри

Виконання завдання, крім закріплення знання, сприятиме розвитку уваги, пам'яті, логічного мислення, а також тренуватиме дрібну моторику та зорово-моторну координацію.

Гра "Четвертий зайвий".

"Збери в кошик фрукти на букву... (поширені на Україні. Малопоширені. Цитрусові. Екзоти. Кімнатні, тепличні)"

"Збери картинку", "Збери половинки"

"Знайди по силуету"

"Відгадай чиє насіння, листя...",

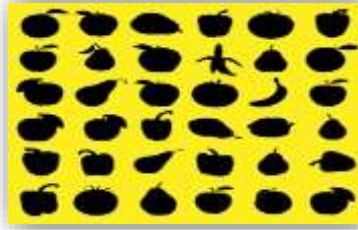
Виріши кросворд, сканворд",

"Склади прислів'я", "Розшифруй речення", "Пропущені букви"

"Вісім квадратів", "Фруктова пірамідка", "Цифрове коло", "Вибери позицію" (Так чи Ні).

"Збери в кошик фрукти на букву... (поширені на Україні. Малопоширені. Цитрусові. Екзоти. Кімнатні, тепличні), «Знайди по силуету»

Юннати вивчають сорти яблук, які ростуть на Зпкарпатті. Зовнішній опис, опис розрізаного фрукту впоперек та вздовж. Вивченні будови плода, насіння, смакових властивостей та властивостей вичавленого сіку яблук, дослід на наявність кислоти. Висновок гуртківців про різні сорти яблук. Чим схожі та чим відрізняються.

Мета: вивчення та закріплення знань, вміння розпізнавати сорти яблук, практичний досвід про сорти, вміння спостерігати, робити висновки.

Закріплення нового матеріалу

Найпоширеніший спосіб запам'ятати, які з місяців у році мають 31 день — рахувати кісточки пальців. На кожну з них припадає місяць, у якому 31 день, а на кожну ямку між кісточками — 30 днів. Подібну техніку для запам'ятовування можна застосувати до будь-якої інформації. Найефективнішою вважають мнемонічну техніку. Науковці вважають, що мозок людини має необмежені можливості, коли потрібно щось згадати. Тобто інформація, яку запам'ятовували за допомогою спеціальних методик, зберігається в довгостроковій пам'яті.

та птахів за описом.

Діти розкладають картинки фруктів

Діти малюють

рослини. Відповідь на загадку.

Мета: Досягнути закріплення набутих знань, розвивати творчі здібності, працювати на свіжому повітрі, вміння працювати в парах. Все це діти роблять із задоволенням.

Відповідь на питання біля дошки. Питання однакове для всіх. Кожна дитина має можливість на свою особисту відповідь, а також пабачити, що написали інші. Зробити для себе висновок, не соромлячись. Можливість щось справити. Я спостерігаю за вихованцями та можу зробити висновок: хто гарно закріпив викладений матеріал, а хто - не дуже.

Робота в парах біля дошки. Завдання різне. Після його виконання, кожна дитина має можливість пояснити свою відповідь, оцінити

відповідь напарника, доповнити та справити. Результат оцінюється по роботі пари.

Мета: закріпити набуті знання, вихавання взаємодопомоги та відповідальності.

І на закінчення заняття гра «Веселка»

Записати на різнокольорових листочках - Чи справдилися ваші сподівання? Чи сподобалося вам заняття? Відповіді «Так» чи «Ні». Та закріпити їх у вигляді веселки на дошці, де намальовано сонечко. Які знання ви отримали? Що для вас було цікавим?

Саморефлексія-

- Сьогодні я дізнався...
- Тепер я зможу...
- Мене здивувало...
- Я спробую...Висновок.
- Для мене було цікаво...
- Для мене було складно...

Висновок

Сучасний світ змінюється з кожним днем, стає все більш прогресивнішим і цивілізованішим, удосконалюються сучасні технології. Тому ми, педагоги, повинні змінювати підходи до викладання форм і методів навчання. Кожна дитина має брати активну участь у навчальному процесі. Вона має відчувати себе потрібною і не приниженою. Навчання має бути невимушеним і цікавим. Я вважаю, що саме цьому і сприяють інноваційні технології в сучасній педагогічній освіті. А якщо дитина буде навчатися з цікавістю, то, звичайно, підвищиться якість навчання.

І ще, краще всього дитина пізнає світ на екскурсії, тому впровадження

інноваційних методик в процесі екскурсії дасть хороші результати з вивчення теми.

Фото гуртківців у яблуневому саду. Діти вішають годівнички для птахів, зроблені своїми руками.

**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ДОШКІЛЬНЯТ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКІВ
«ПРИРОДОЗНАВСТВО ДЛЯ ДОШКІЛЬНИКІВ»**

*Ольга Іванівна Кульчицька,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Ірина Дмитрівна Втерковська,
керівник гуртків*

*Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський
обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»*

Добрі почуття своїм корінням
сягають у дитинство, а людяність,
доброта, лагідність, доброзичливість
народжуються у процесі турботи,
хвилювання про красу навколишнього світу.
В.О. Сухомлинський

Усе починається з дитинства. Знайомити дітей з навколишнім світом, компонентами живої і неживої природи, формувати у них ціннісне ставлення до довкілля та самих себе необхідно починати змалечку, коли серце дитини найбільш відкрите для добра, а дитяча природна допитливість та щирий інтерес до всього, що її оточує, створюють сприятливі умови для формування у дітей екологічно доцільної поведінки.

Яким буде ставлення дитини до цього світу, чи навчиться бути господарем, який любить і розуміє природу - залежить від нас, дорослих. Тому одним із напрямів діяльності Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» є робота з дітьми дошкільного віку.

Більше десяти років КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ» тісно співпрацює із ЗДО № 170, який є базовим з організації екологічної освіти і виховання у Сихівському районі м. Львова і розташований поряд з Центром, та організував на його базі роботу гуртків «Природознавство для дошкільників»

Чудовою базою для проведення практичних занять та екскурсій, живого спілкування дітей з представниками тваринного і рослинного світу є постійно діюча еколого – освітня виставка «Планета ЗОО», теплиця та навчально-дослідна земельна ділянка КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ». Цікаво тут дітлахам. На заняттях у навчальних лабораторіях дрібного тваринництва, та декоративного птахівництва, лабораторії гідробіології, акваріумістики та тераріумістики, дошкільнята відкривають для себе цікавий світ акваріумних рибок, декоративних птахів, свійських та екзотичних тварин. Діти отримують

уявлення про різноманітність представників тваринного світу на Землі, про те, як ростуть та розвиваються тварини, які умови для них слід створювати. Педагоги звертають увагу на красу форм життя біологічних видів, цікаві особливості зовнішнього вигляду, поведінки тварин, формують почуття відповідальності за них.

Працюючи з наймолодшими вихованцями, керівники гуртків належну увагу надають організації освітнього процесу безпосередньо у природі. В.О. Сухомлинський писав: «...спостереження мають осмислюватися і запам'ятовуватися. Я прагнув, щоб в усі роки дитинства навколишній світ і природа постійно живили свідомість дітей яскравими барвами, картинками. Ми йшли в природу вчитися, думати, спостерігати». Безпосередній контакт з природою дає можливість спостерігати об'єкти і явища, бачити взаємозв'язки між ними, розвивати системне та логічне мислення, формувати поняття «природа, як єдиний організм».

Своєрідною лабораторією просто неба є екологічна стежка «Дивоцвіт», облаштована на території ЛОЦЕНТУМ, яка милує око відвідувачів своєю красою у різні пори року.

Об'єктів для спостережень на стежці чимало. Це квітники, йдучи вздовж яких діти вдихають аромат квітів, знайомляться з однорічними та багаторічними квітково-декоративними рослинами. Вихованці вчаться збирати насіння квітів, пізніше висівати його та доглядати за рослинами.

Ранньою весною маленькі юннати на зупинці «Первоцвіти» милуються дикорослими ранньоквітучими рослинами: підсніжниками, фіалками, конваліями, мати-й-мачухою. Уважно слухають розповідь про крокуси, тюльпани, нарциси. Спостереження за цими рослинами цікаві не тільки тим, що це перші провісники весни, а й тим, що вони приваблюють комах.

Мандруючи екологічною стежкою діти дізнаються про рідкісні рослини, рослини, які зникають і потребують охорони та занесені до Червоної книги України.

На території закладу багато цілющих лікарських рослин: нагідки, чебрець, ромашка, подорожник, кульбаба, суниця, малина, різні види м'яти, меліси тощо.

Цікаво завітати і на зупинку «Лісовий біотоп», де сформувалася ділянка природної рослинності. Багатовікові дерева (дуб звичайний, липа дрібнолиста, клен гостролистий, черешня), створили зімкнутий намет, підлісок складається переважно з бузини чорної та бруслини європейської. А лісові трави утворили під деревами килим. Серед трав є високі і низькі, повзучі, з яскравими квітами і зовсім непомітні. Кожна рослина призвичаїлася жити в певному співтоваристві. Одні квітнуть ранньої весни, поки інші не затінили їх, інші – пізніше. Найчастіше зустрічаються такі види трав: конюшина, ромашка, незабудка, барвінок, спориш. У квітках цих рослин комахи знаходять собі їжу, інші живляться їх листям. Багато трав мають лікарські властивості. Дітей знайомимо спочатку з тими травами, які квітнуть ранньої весни – це первоцвіт, мати-й-мачуха, анемона дібровна,

медунка лікарська. У травні починають квітнути конвалії, гвоздики, згодом звіробій, верес. Подобається дітям у відділку «Український сад», у якому ростуть як традиційні для України фруктові дерева та ягідні кущі (яблуна, груша, вишня, слива, черешня, смородина, малина), так і малопоширені або інтродуковані садові культури (кизил, аронія, гумі, актинідія, лимонник, обліпіха).

Вихованці спостерігають за розвитком дерев у різні пори року, можуть поласувати яблуками, аличею, сливами, смородиною, відчуті їх смакові якості.

На заняттях у природі педагоги зосереджують увагу дітей на тому, як з'являється паросток, як розкриваються пелюстки квітки, як метелик п'є солодкий нектар. Наголошують, що всі ці дива можна побачити тільки тоді, коли бути спостережливим і допитливим. А світ природи тільки тоді відкриє їм усю свою красу та неповторність, коли вони самі будуть ставитися до всього, що нас оточує бережливо й трепетно. Дитина повинна не просто бачити красу квітки, окремого дерева або куща, не тільки милувалася мальовничими пейзажами, а й відчувати біль кожної зламаної гілки, знівченого куща, щиро бажати допомогти їм. Ми показуємо дошкільнятам, яке чудове будь-яке творіння – від камінчика до тваринки, від хмарки до придорожньої трави. Розповідаємо, як живуть істоти на землі й під землею, у воді і в повітрі. Дитина повинна зрозуміти: якщо вирубати дерева, ніде буде жити птахам то і ніхто не захистить садок від гусені, а значить, на яблука й сливи нічого чекати; якщо перед зимовими холодами не вкрити або не перенести у приміщення квіти–вони загинуть від холоду; якщо забруднювати шкідливими викидами повітря – нічим буде дихати.

Зосереджуючи увагу дошкільнят на різноманітності барв, форм і звуків у природі, показуємо, як використовує людина красу природи у своєму повсякденному житті. На багатьох речах ужитку можна знайти візерунки з рослинними елементами та зображенням тварин: світильник формою нагадує дзвіночок, лілею чи птаха-ліру. Дитячий одяг часто прикрашають квіти, птахи, звірята. У звуках музики також чути голоси тварин, шум вітру, мелодію струмка тощо.

Йдучи на прогулянку чи екскурсію, задалегідь знайомимо вихованців з правилами поведінки у природі, які є доступними та зрозумілими для дітей. На формування культури поведінки в природному середовищі спрямовані бесіди, ігрові ситуації екологічного змісту. Ігри-драматизації, у ході яких малюки виконують ролі персонажів казок та оповідань, перетворюють їх на живих учасників подій, що дозволяє їм глибше зрозуміти і відчуті взаємозв'язки в живій і неживій природі.

Знайомлячи дітей з довкіллям використовуємо різноманітні форми та методи роботи:

- заняття-відкриття, заняття-подорожі, заняття-дослідження, заняття-милування природою;
- дидактичні ігри, конкурси, вікторини;

- проблемні ситуації, мовні логічні завдання;
- праця в природі, дослідження;
- екологічні свята;
- екскурсії, спостереження.

У роботі з дітьми старшого дошкільного віку використовуємо проблемні ситуації, що спонукають їх до пізнання («На що скаржилась зламана гілочка?», «Про що шепотіли листочки?», «Що сниться ведмедику взимку?», «Що говорили перелітні птахи зимуючим?»). Проблемні ситуації розвивають самостійність думки, спрямовують на активні пошуки відповіді, на розуміння зв'язків та залежностей часового, послідовного та причинно-наслідкового змісту. Водночас, проблемні ситуації вчать дітей обґрунтовувати свої судження, висловлювати припущення, підводять їх до самостійних висновків. Вони розвивають у дітей продуктивне мислення через розв'язування дидактичних завдань, поставлених проблем, що дає новий пізнавальний результат.

Враховуючи те, що гра є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку, педагоги широко використовують різноманітні ігри, що сприяють розвитку мислення, уяви, мовленнєвих навичок (сюжетно-рольові, рухомі, дидактичні – «Обери правильну дорогу», «Буває – не буває», «Зимують – відлітають», «Хто де живе», «Назви зайве слово»).

Протягом року вихованці гуртка працювали над проектом «Зміни у живій і неживій природі у кожен пору року», який презентували у вигляді альбому-розгортки.

Формуванню початкової дослідницької компетенції дошкільнят (як складової їх життєвої компетенції) сприяє залучення їх до дослідницько-експериментальної діяльності, під час якої діти висловлюють свої припущення, роблять висновки, порівнюють, співставляють, висловлюють судження.

Так, при вивченні тем з розділу «Ознайомлення з навколишнім світом» педагоги проводять спостереження за об'єктами та явищами природи (в умовах навчально-дослідної земельної ділянки, теплиці-оранжереї, постійно діючої еколого-освітньої виставки «Планета ЗОО» ЛОЦЕНТУМ та у природному середовищі), їх порівняння; найпростіші досліди (розчинення у воді та утворення осаду глини, крейди та піску у воді; пророщування насіння, танення льоду, вигонка цибулі, тюльпанів, пагонів верби, берези, бузку, вишні). Виростивши на підвіконні міні-город з кропом, петрушкою, цибулькою, діти переконалися у потребах рослин у воді, відповідній температурі, світлі. Висновки, результати досліджень заносять в щоденники спостережень, які ведуть у довільній формі: малюнках, схематичних зображеннях тощо.

Педагоги КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ» залучають маленьких вихованців і до практичної природоохоронної діяльності. Діти підгодовували птахів взимку, виготовляли (разом з батьками) годівниці. З великим задоволенням діти

виготовляли «смаколики» для птахів з шишок сосни та суміші різного насіння.

Отже, працюючи з дітьми дошкільного віку ми намагаємося вчити їх бачити і розуміти красу навколишнього світу, формуємо потребу не лише споглядати, а й бережливо ставитися до природи, охороняти і збагачувати її. Ми також переконані, що екологічна культура, екологічна свідомість формується тільки шляхом тривалого й поступового пізнання довкілля. В.О. Сухомлинський писав: «Природа стає виховним могутнім фактором лише тоді, коли маленька людина після трьох-чотирьох років навчання... з подивом приходять до думки: світ навколо мене став багатшим, красивішим і ця зміна світу – моя праця, це я».

Список використаних джерел

1. Андриєтті О.О., Голубович О.П. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт».-Тернопіль.2012.
2. Вороніна Т., Науменко Т. Виховувати любов'ю: За спадщиною В.О. Сухомлинського. – К., Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 с.
3. Галицина Н.С. Екологічне виховання дошкільнят / Наталія Степанівна Галицина. - Харків.2007.
4. Ніколаєнко В.М. Екологічне виховання в ДНЗ 2-6 років / Валентина Миколаївна Ніколаєнко. - Харків. 2010.
5. Павлюк С.Ю., Русан Л.С., Колосінська Г.І. Мандруюмо екологічною стежкою. - Тернопіль: Мандрівець, 2013.
6. Руденко Л. Збагачення екологічного виховання скарбницею ідей В.О. Сухомлинського // Рідна школа. – 2005. - № 11. – с.16 – 19.
7. <https://osvita.vmr.gov.ua/nova-ukracsnska-shkola>
8. <http://ped-kopilka.com.ua/detskoe-tvorchestvo/osenie-podelki-svoimi-rukami>

ВІРШОВАНІ ІГРИ ДЛЯ ДИТЯЧОГО РОЗВИТКУ

Марія Кирик

*Дитячий психолог, нейропсихолог
Педагог дошкільної освіти
Тренер Асоціації дитячих центрів України
Розробник індивідуальних та групових програм розвитку
Автор ютуб-каналу «Майстерня дитячого розвитку»*

ЗАВІРЮХА

Масажна гра зі шматочком фольги, чи паперу

Сніг літає, сніг кружляє
Завірюху вир здіймає
Вітер віє, не вчуха
Холод нам несе зима
А я зиму не боюся
І тепліше лиш вдягнуся
Пальчики всі заховаю
Рукавиці теплі маю

ЗАМОК

Масажна пальчикова гра

Текст	Рух
Ось замок, скарб зберігає. А ось ключики ми маєм. Спробуємо скарб дістати, Ключик вірно підібрати.	Показуємо одну руку, затиснуту в кулак, а другу – відкрити.
Цей ключик не підходить. Напевно, затонкий.	Затискаємо в кулак вказівний палець
Тож спробую я ключик Подвійний, ось такий.	Затискаємо в кулак вказівний та середній пальці
Так теж немає діла! Вставляєм три уміло.	Затискаємо в кулак вказівний, середній та безіменний пальці
Цей теж не підійшов! Четвертий їх знайшов.	Затискаємо в кулак вказівний, середній, безіменний пальці та мізинець.
І лиш коли до справи Візьметься п'ятий, вправний, Замочок відкриваю І скарб в руках тримаю	Затискаємо в кулак всі п'ять пальців. Вкладаємо в руку, яка грала роль замка невеличкий предмет та називаємо його.

ЖОЛУДІ

- ✓ *Гра для розвитку утримання та переключення уваги*
- ✓ *Чудовий варіант для гри в групі*

В лісі дуб є височезний
Дуже сильний та кремезний
Скільки ж жолудів впаде?
І спіймаємо їх де?
(Просимо дитину назвати
кількість і частину тіла)

КУРОЧКА

Курочка курчат шукає
В різні боки поглядає
Бо розбіглися курчата
По подвір'ю коло хати
Курочці ми допоможемо
Подивитись разом можемо
(виконуємо рухи очима)

РИБКА

*Рухи різними частинами тіла за вказаним,
чи у зворотному напрямку.*

"Буль-буль" пірнає
"Буль-буль" визирає
Ось рибка маленька
Швидка і гарненька
"Буль-буль" угору
Поплила вона
"Буль-буль" і до низу
Дістала до дна
"Буль-буль" на право
Там має справи
"Буль-буль" і вліво
Пливе уміло

За рибкою встигну усе повторити
 "Буль-буль" головне
 Не забути зробити
 "Буль-буль"

Варіанти руху:

- Руками
- Пальцями рук та ніг
- Язиком
- Очима

М'ЯЧИК

Руханка з м'ячем та елементами звуконаслідування

Текст	Рух
М'ячик, м'ячик, постривай! Ти від мене не тікай. Спробую тебе спіймати, В гру цікаву будем грати.	Беремо м'яч до рук
Спершу в ручках затискаю, Й вгору високо здіймаю. А тепер додолу, вниз Ти зі мною опустиись.	Піднімаємо м'яч вгору та опускаємо вниз
М'яч сховаю за спиною. А тепер його рукою Буду спереду тримати, Дуже міцно обіймати.	Ховаємо м'яч за спиною, обіймаємо перед собою.

<p>Ставим м'яч перед собою І штовхаємо ногою. "Буць" - і покотився, Далеко опинився.</p>	<p>Штовхаємо м'яч ногою</p>
<p>А руками вийде так? "Хоп" - вперед, немов літак. М'ячик наш кругленький Котиться гарненько.</p>	<p>Штовхаємо м'яч рукою</p>

М'ЯЧИКИ

Гра-міннялка

Кількість м'ячів дорівнює кількості дітей в групі

М'ячик в руки ти візьми

Потримай і покрути

З ручки в ручку передай

І на інший поміняй

А цей м'ячик зовсім інший

З ним пограйся ти скоріше

(і починаємо спочатку)

М'ЯЧИК – МАНДРІВНИК

М'ячик наш, мов мандрівник

Зупинятися не звик

Оченята закривай

М'ячик добре відчувай

Ось наголову заскочив

Праве плечико знайшов

По руці спустився

На долоні лівій

**Якось опинився
А тепер коліна
Торкнувся неквапливо
Очі ти не розкривай,
За м'ячиком не підглядай
А тепер його сховаю...
Ну а ти, мій милий друже,
Місце де це називай!**

Віршована гра з пластиліном «КРАПЛИНКА»

Розсипалися дощиком перлиночки води
І ти по тим краплиночкам натисни-походи
«Бульк-бульк-бульк-бульк»
Тепер немов калюжки – кругленькі, чепурні,
На дощові краплинки їх перетворим ми
«Кап-кап-кап-кап-кап»
До купи всі краплинки, будь ласка, позбирай
І в кулачках по-черзі хмаринку постискай
«Жмяк-жмяк-жмяк-жмяк»

Віршована гра «А у нас навесні йдуть дощі рясні...»

А у нас навесні йдуть дощі рясні.
З кулі зробимо краплину, загостривши середину.
Та повіяв вітерець, звів старання нанівець!
Я калюжі теж зроблю, пальцем притискаю.
Бо калюжі я люблю і не оминаю.
Та повіяв вітерець, звів старання нанівець!
Щоб метелика зробити-ділим шмат на 3 частини:

Це в нас буде серединка, кільця – рівні половинки.
Все я поєднаю, від вітерця сховаю.
Старань тепер не змарнувати. Метелика буду тримати.

Гра з пластиліном
"А у нас навесні
їдуть дощі рясні..."

майстерня дитячого розвитку
біля Марії Курик

РАЗВИТИЕ МЕЖПОЛУШАРНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ У ДЕТЕЙ

Трумпикас-Кузьменко Марина Владосівна

бакалавр медицини, магістр психології,

нейропсихолог

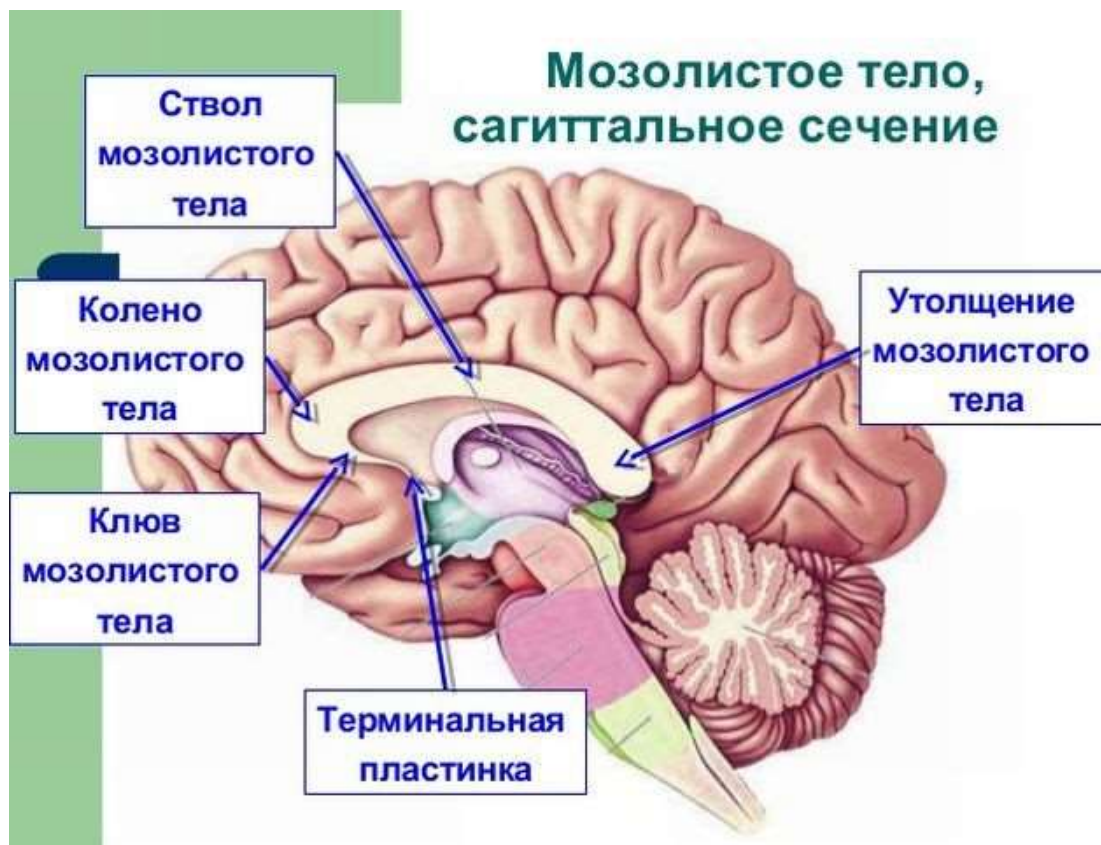
Каждое полушарие мозга «постигает внешний мир по-своему»:

Чем лучше у ребенка будут развиты межполушарные связи, тем выше у ребенка будет интеллектуальное развитие, память, внимание, речь, мышление.

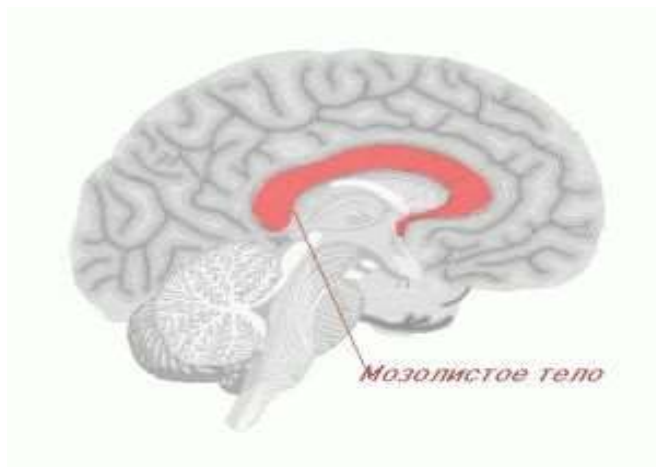
Почему это так?

Функции, которые обеспечивает мозолистое тело:

- передача важной для функционирования организма информации (импульсами) из одного полушария в другое;
- формирование основных характеристик, определяющих личность и ее особенности;
- основные (базовые, определяющие) навыки и возможность их применения в течение жизни человеком;
- работа по формированию эмоционально – личностной сферы.

Отсутствие слаженности в работе полушарий мозга приводит к:

- Не успешности в обучении;

- *Плохой памяти;*
- *Рассеянному вниманию;*
- *Проблемам в эмоциональной сфере.*

Т.к. не происходит полноценного обмена информацией между правым и левым полушариями, что порождает много трудности в умственном и психическом развитии ребенка.

Ученые подтверждают взаимосвязь движения и работы мозга

"Ум ребенка находится на кончиках его пальцев!" В. А. Сухомлинский

И. П. Павлов считал, что *любая мысль заканчивается движением.*

«Рука является вышедшим наружу головным мозгом». **И. Кант**

Упражнения с межполушарной доской:

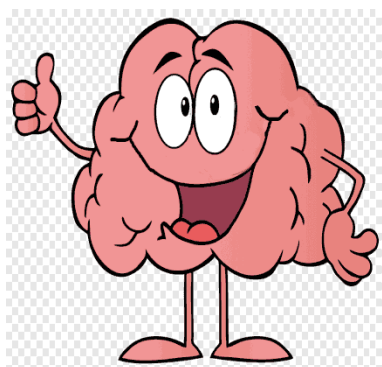
мозолистое тело можно очень успешно развивать, используя специальные межполушарные доски.

Игры с межполушарными досками положительно влияют на развитие ребенка, а именно:

- ✓ *Развивает мозолистое тело;*
- ✓ *Концентрацию;*

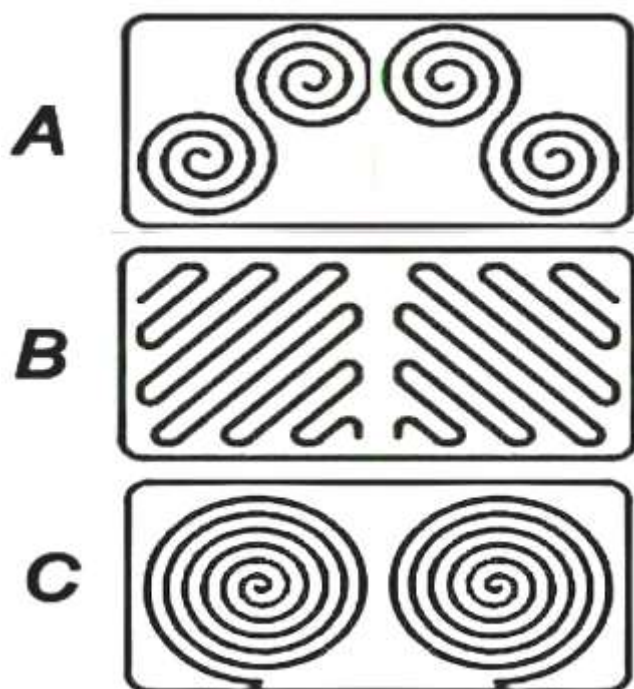
- ✓ Усидчивость;
- ✓ Улучшают мыслительную деятельность;
- ✓ Способствуют улучшению памяти и внимания;
- ✓ Синхронизируют работу полушарий;
- ✓ Развивает мелкую моторику;

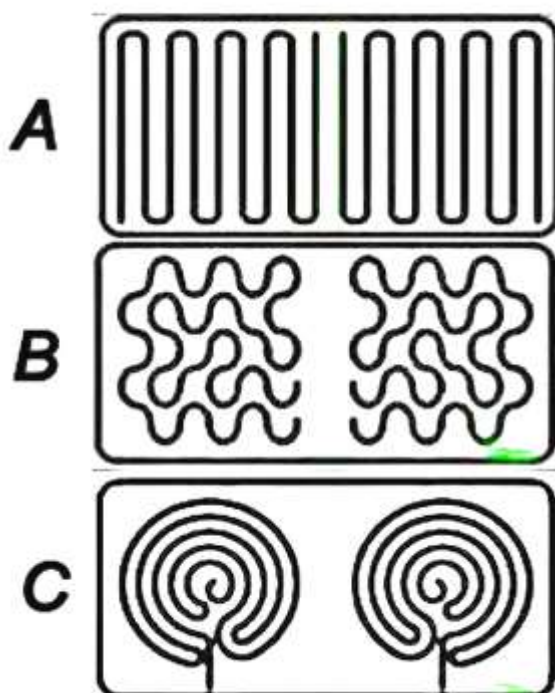
- ✓ Повышает стрессоустойчивость;
- ✓ Ускоряют развитие нейронных связей и общее развитие малыша;
- ✓ Улучшают мыслительную деятельность;
- ✓ Развивают логику;
- ✓ Облегчают процесс чтения и письма.

Уровни сложности межполушарных досок:

1-Й УРОВЕНЬ

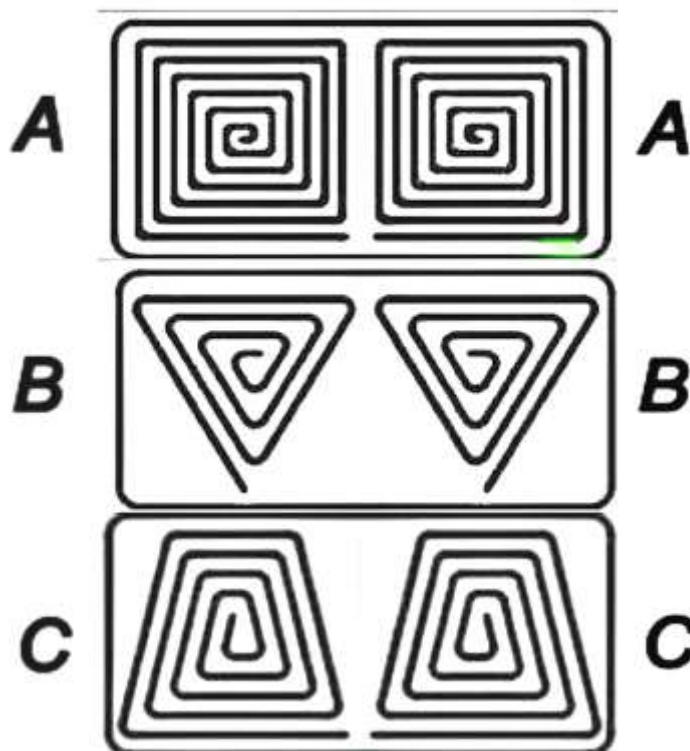

2-Й УРОВЕНЬ

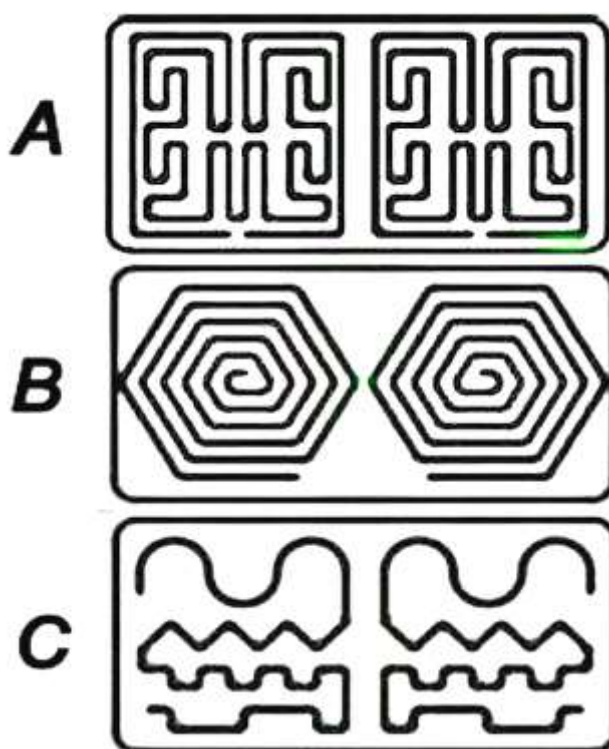

3-Й УРОВЕНЬ

4-Й УРОВЕНЬ

Принцип распределения Уровней сложности:

*Самый легкий рисунок- круги
Самый сложный-лабиринт.*

*Чем больше углов на рисунке,
тем он сложнее для ребенка.*

Важные правила работы с межполушарной доской:

Прежде всего необходимо выбрать большой размер межполушарной доски, а уже, овладев ею, переходить на более меньшие по параметру доски.

2. Упражнение на межполушарной доске ребенку значимо начинать с работы пальчиками, а уже после переходить к бегункам и специальным карандашам для доски.

3. Ребенку важно упражняться сначала с простыми доступными для ребенка трафаретами (круги, линии), а уже потом постепенно усложнять (квадраты, лабиринты).

4. Прохождения лабиринта необходимо постепенно усложнять:

1. Ведущей рукой;

2. Не ведущей рукой;

3. По часовой стрелке,

Против часовой стрелки;

4. Ассиметрично (одна рука по часовой стрелки (ведущая), вторая против).

Мозг хорошо устроенный, стоит больше, чем мозг, хорошо наполненный.

Мишель де Монтень

Часто родители и педагоги заменяют психологическое развитие ребенка информационным, изучая математику, языки и т. д. Но преждевременное обучение ребенка недопустимо, так как в результате может быть сформирована минимальная мозговая дисфункция (один участок мозга развивается быстрее за счет другого) и повлечет трудности в дальнейшем.

Межполушарная доска – неоценимый вклад в развитие ребенка.

Дошкольный возраст ребенка – **наиболее благоприятный период** для развития интеллектуальных и творческих возможностей человека, когда кора больших полушарий еще окончательно не сформирована.

Игры с межполушарной доской, помогут не только сохранить психическое здоровье ребенка, но и **развить его мозг** и межполушарные взаимосвязи!